

1663

NINA Rapport

Ulovlig jakt på store rovdyr

Holdninger i befolkningen, lokalsamfunn og blant jegere

Olve Krange og Ketil Skogen

NINAs publikasjoner

NINA Rapport

Dette er NINAs ordinære rapportering til oppdragsgiver etter gjennomført forsknings-, overvåkings- eller utredningsarbeid. I tillegg vil serien favne mye av instituttets øvrige rapportering, for eksempel fra seminarer og konferanser, resultater av eget forsknings- og utredningsarbeid og litteraturstudier. NINA Rapport kan også utgis på annet språk når det er hensiktsmessig.

NINA Temahefte

Som navnet angir behandler temaheftene spesielle emner. Heftene utarbeides etter behov og serien favner svært vidt; fra systematiske bestemmelsesnøkler til informasjon om viktige problemstillinger i samfunnet. NINA Temahefte gis vanligvis en populærvitenskapelig form med mer vekt på illustrasjoner enn NINA Rapport.

NINA Fakta

Faktaarkene har som mål å gjøre NINAs forskningsresultater raskt og enkelt tilgjengelig for et større publikum. Faktaarkene gir en kort framstilling av noen av våre viktigste forskningstema.

Annen publisering

I tillegg til rapporteringen i NINAs egne serier publiserer instituttets ansatte en stor del av sine vitenskapelige resultater i internasjonale journaler, populærfaglige bøker og tidsskrifter.

Ulovlig jakt på store rovdyr

Holdninger i befolkningen, lokalsamfunn og blant jegere

Olve Krange

Ketil Skogen

Kränge, O. Skogen, K. 2019. Ulovlig jakt på store rovdyr. Holdninger i befolkningen, lokalsamfunn og blant jegere. NINA Rapport 1663. Norsk institutt for naturforskning.

Oslo, april 2019

ISSN: 1504-3312

ISBN: 978-82-426-3409-2

RETTIGHETSHAVER

© Norsk institutt for naturforskning

Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

TILGJENGELIGHET

Åpen

PUBLISERINGSTYPE

Digitalt dokument (pdf)

KVALITETSSIKRET AV

Oddgeir Andersen

ANSVARLIG SIGNATUR

Kristin Thorsrud Teien

OPPDRAGSGIVER/BIDRAGSYTER

Norges forskningsråd

OPPDRAGSGIVERS REFERANSE

255710

KONTAKTPERSON(ER) HOS OPPDRAGSGIVER/BIDRAGSYTER

Jonas Enge

FORSIDEBILDE

Død ulv i Åmot © Erling Ness/Statens naturoppsyn

(Veterinærinstituttet obduserte ulven og mente den var skutt, men dødsårsaken er omstridt.)

NØKKEWORD

Norge

Store rovdyr

Ulv

Jakt

Ulovlig jakt

Jegere

KONTAKTOPPLYSNINGER

NINA hovedkontor

Postboks 5685 Torgarden
7485 Trondheim
Tlf: 73 80 14 00

NINA Oslo

Gaustadalléen 21
0349 Oslo
Tlf: 73 80 14 00

NINA Tromsø

Postboks 6606 Langnes
9296 Tromsø
Tlf: 77 75 04 00

NINA Lillehammer

Vormstuguvegen 40
2624 Lillehammer
Tlf: 73 80 14 00

NINA Bergen

Thormøhlens gate 55
5006 Bergen
Tlf: 73 80 14 00

www.nina.no

Sammendrag

Krange, O. Skogen, K. 2019. Ulovlig jakt på store rovdyr. Holdninger i befolkningen, lokalsamfunn og blant jegere. NINA Rapport 1663. Norsk institutt for naturforskning.

Rapporten handler om nordmenns syn på ulovlig jakt på store rovdyr. Vi bruker gjennomgående ulven som eksempel, fordi den er mest kontroversiell. Tre ulike utvalg besvarte et spørreskjema: et nasjonalt representativt utvalg (befolkningsutvalget) med 3032 respondenter, et utvalg med 852 jegere fra Jegerregisteret (jegerutvalget), og et utvalg på 680 respondenter fra noen rurale kommuner i «Ulvesonen» (lokalsamfunnsutvalget).

Utvalgene fikk ikke helt like skjemaer, men mange spørsmål ble stilt til alle. Et av dem var: «I hvilken grad mener du at det er akseptabelt å skyte ulv ulovlig?» Svarene varierte fra «fullstendig uakseptabelt» til «fullstendig akseptabelt».

I samtlige utvalg var «fullstendig uakseptabelt» det vanligste svaret; 49 prosent i befolkningsutvalget, 55 prosent i jegerutvalget og 45 prosent i lokalsamfunnsutvalget. Langt færre mente det var fullstendig akseptabelt; 8 prosent i befolkningsutvalget, 7 prosent i jegerutvalget og 12 prosent i lokalsamfunnsutvalget. Sterk støtte til denne formen for kriminalitet er med andre ord ikke veldig utbredt. På den annen side er nesten halvparten ikke helt avvisende til at det å skyte ulv ulovlig noen ganger kan være akseptabelt. Det er blant jegerne vi finner størst andel helt avvisende.

Aksept for å skyte ulv ulovlig kan være uttrykk for en «ulvepolitisk» holdning. Det får et direkte uttrykk når vi ser aksept i sammenheng med generelle holdninger til ulv. I befolkningsutvalget er det blant de som misliker sterkt at vi har ulv i Norge, 47 prosent som mener at det er fullstendig akseptabelt å skyte ulv ulovlig. Det samme gjelder 3 prosent av de som liker godt at vi har ulv i Norge. Aksept for å skyte ulv ulovlig varierer positivt med alder og skepsis til eliter, innvandrere og global oppvarming, og aksept er mer utbredt på landet enn i byen. Lav tillit til miljøinstitusjoner henger sammen med større tilbøyelighet til aksept. Analysene støtter en antakelse om at aksept for å skyte ulv ulovlig er et rovdyrpolitisk standpunkt.

Over halvparten av jegerne mener at ulovlig ulvejakt er protest. De deler altså vår antakelse om at dette kan være en viktig del av motivet. Sammenlignet med andre jaktrelaterte overtredelser, er det flere jegere som oppfatter det å skyte ulv som lite alvorlig. Det kan skyldes at ulven skaper problemer for jegere, og den polariserte ulvekonflikten gjør kanskje protestelementet mer forståelig.

Bakgrunnsfaktorene som påvirker synet på ulovlig jakt, er omtrent de samme blant jegere som i befolkningen ellers. Hvis videreføring av tradisjoner og forvaltning av viltbestandene er viktigste motiver for å drive jakt, bidrar det i samme retning. Omtrent en femtedel av jegerne vil ikke rapportere en jaktkamerat for ulovlig ulvejakt, men enten ordne opp selv eller ikke foreta seg noe. Det var en lavere andel som ville rapportere blant jegere som har ulv i nærheten, og blant jegere som har eller har hatt tillitsverv i en jegerorganisasjon. De som ikke vil foreta seg noe, har oftere lav utdanning, bor oftere på bygda, de jakter til dels svært mye, de er oftere motivert av tradisjon og forvaltning, er med i miljøer der jakt er viktig, de synes ikke myndighetene tar hensyn til jegeres kunnskaper, de er i større grad politisk fremmedgjort, og de har liten tillit til miljøinstitusjoner. Dette bygger ytterligere opp under bildet av at aksept for ulovlig jakt helst forekommer i tradisjonelt orienterte miljøer der opplevelsen av fremmedgjøring er merkbar og tilliten til miljøinstitusjoner er lav.

Det er ikke unison oppslutning om *lovlig* rovdyrjakt blant jegere, selv om et stort flertall mener det skal tillates. Sjansen for å være enig i at jakt på ulv ikke bør være lov, øker blant jegere som bor i mer urbane områder, og avtar ettersom jaktmotivasjonen i økende grad handler om tradisjon og forvaltning. Økende tillit til miljøinstitusjoner henger sammen med avtagende oppslutning om lovlig ulvejakt. Å ha ulv nær eget bosted øker sjansene for at jegere støtter lovlig jakt.

Olve Krange, NINA, olve.krange@nina.no
Ketil Skogen, NINA, ketil.skogen@nina.no

Innhold

Sammendrag	3
Innhold	4
Forord	5
1 Innledning	6
2 Undersøkelsen	9
2.1 Det nasjonalt representative befolkningsutvalget.....	9
2.2 Jegerutvalget.....	10
2.3 Lokalsamfunnsutvalget.....	10
3 Resultater: Aksept for ulovlig rovdyrjakt	11
4 Aksept i kontekst	20
4.1 Variabler.....	20
4.2 Bivariate sammenhenger.....	22
4.3 Bakgrunnsfaktorene sett i sammenheng.....	24
5 Jegerne	27
5.1 Jegeres syn på ulovlig ulvejakt og andre jaktrelaterte overtredelser.....	27
5.2 Er ulovlig jakt på ulv uttrykk for protest?.....	28
5.3 Bakgrunnsfaktorer som påvirker synet på å skyte ulv ulovlig.....	29
5.4 Mer om jegeres forhold til ulovlig rovdyrjakt.....	34
5.5 Bakgrunnsfaktorer som kan påvirke meninger om rimelig reaksjon på ulovlig jakt på ulv.....	36
5.6 Hvordan virker faktorene sammen?.....	41
5.7 Hvordan jegerne ser på <u>lovlig</u> jakt på store rovdyr.....	42
6 Avslutning	46
7 Referanser	50

Forord

Norsk institutt for naturforskning - NINA og Politihøgskolen (PHS) fikk i 2016 støtte fra Norges forskningsråd til forskningsprosjektet *Illegal hunting as a challenge to natural resource management and law enforcement: contested legitimacy and resistance*. Praktisk miljøpolitikk, som for eksempel utøves gjennom naturforvaltningen, er avhengig av at institusjoner som beslutter, implementerer og håndhever politikken, oppfattes som legitime. Veksten i bestander av store rovdyr i Skandinavia har medført at en relativ konsensus om forvaltningsregimet har blitt utfordret gjennom ulike former for motstand, inkludert ulovlig jakt. Forskningsprosjektet har som mål å forbedre vår forståelse av de sosiopolitiske faktorene som driver denne utviklingen.

Prosjektet er et samarbeid mellom NINA og (PHS), og har også fått støtte fra Justis- og beredskapsdepartementet. I tilknytning til prosjektet er det etablert en kompetansegruppe med bred representasjon. Med utgangspunkt i forskningsresultatene skal kompetansegruppa foreslå tiltak som kan bidra til å redusere omfanget av ulovlig jakt. Det er ikke minst for å gi kompetansegruppa et arbeidsgrunnlag at vi har skrevet denne rapporten. Vi håper selvsagt også at den kan nå et bredere publikum. Siden prosjektet er et såkalt forskerprosjekt finansiert av forskningsrådet, vil det meste av publiseringen ellers være i form av vitenskapelige artikler, stort sett på engelsk. Det gjør det desto viktigere å også nå en norsk offentlighet med en rapport som dette.

Politihøgskolens bidrag i prosjektet er en studie av politiet og Statens naturoppsyn, der deres arbeidsvilkår og prioriteringa v ulovlig jakt er i fokus. Dette arbeidet rapporteres separat, og omfattes ikke av denne rapporten.

Vi retter en takk til Håvard Helland, OsloMet, som har utført SEM-analysen (figur 8) for oss.

Oslo, 09.04.2019

Olve Krange

Ketil Skogen

1 Innledning

Ulovlig jakt er et problem for forvaltningen av nordiske bestander av store rovdyr, og dermed for bevaring av biologisk mangfold. Biologiske studier har konkludert med at ulovlig jakt og annen ulovlig avlivning er en viktig dødsårsak både for store rovdyr i Norge og Sverige (Liberg et al. 2011, Naturvårdsverket 2018). Selv om alle artene av store rovdyr er utsatt for ulovlig etterstrelse, er det ulven som har fått mest oppmerksomhet. Liberg og kolleger (2011) beregnet at i perioden 1991 til 2006 forårsaket ulovlig avlivning halvparten av dødsfallene blant ulver i Sverige og Norge. I årene etterpå har situasjonen endret seg lite, selv om det er store variasjoner mellom områder og til dels over tid. Tatt i betraktning at den skandinaviske ulvebestanden er liten og derfor sårbar, og da særlig den norske delen, vanskeliggjør ulovlig avlivning en så målrettet forvaltning som politiske myndigheter både i Norge og Sverige ønsker. Dødelighet forårsaket av illegal avlivning er en stor utfordring for forvaltningen av den skandinaviske ulvebestanden. I noen regioner i Sverige er situasjonen like alvorlig på grunn av ulovlig avlivning av gaupe og jerv (Andren et al 2011, Persson et al. 2009)

Ulovlig jakt på store rovdyr får mye oppmerksomhet, både fra forvaltningsmyndigheter, politi og rettsvesen, og ikke minst fra mediene. Den saken som har vakt mest oppsikt i Norge, gjaldt jegere fra Elverum som hadde forsøkt seg på ulvejakt i 2014. Denne saken gikk helt til høyesterett og resulterte i fellende dom der. Det har også vært flere andre saker, blant annet en fra 2015, der en mann fra Trysil ble dømt for å ha skutt en genetisk viktig ulv som var på vei inn i Norge. I Sverige verserer en sak for rettsapparatet i skrivende stund. En gruppe jegere fra Nord-Sverige ble tiltalt for ulovlig jakt på jerv, bjørn og gaupe, men fikk dommer som påtalemyndigheten mente var for milde. Saken er derfor anket til en høyere rettsinstans. Både i denne saken og i ulvejakt-saken fra Elverum ble det satt inn store politiresurser i etterforskningen, blant annet med bruk av omfattende kommunikasjonskontroll (avlytting av telefoner) og analyser av GPS-spor. Elverumsaken ble etterforsket som organisert kriminalitet, noe som var en forutsetning for å ta i bruk visse etterforskningsmetoder. Både i Sverige og Norge ble etterforskningsmetodene og ressursbruken møtt med voldsom kritikk fra folk som ikke ser på ulovlig felling av rovdyr som et stort problem. I forbindelse med saken mot ulvejegerne fra Elverum, kom både lokalpolitikere og stortingsrepresentanter med utsagn som gikk langt i å uttrykke forståelse for jegerens motiver, og at jakta var en desperat handling fra mennesker i en hardt presset situasjon. Slike ytringer om jakta og av politiets innsats viser hvordan ulovlig jakt på store rovdyr og uenighet om rovdyr kan være forankret i mer allmenne sosiale spenninger, ofte på måter som også gjelder naturforvaltning og ressursutnyttelse mer generelt.

Miljøforvaltning er avhengig av at institusjonene som beslutter, iverksetter og håndhever regler og retningslinjer som er fastsatt av Storting og regjering har legitimitet i befolkningen. Hvis legitimiteten er fraværende eller mangelfull, vil befolkningen, eller deler av befolkningen, ikke føle seg forpliktet til å etterleve disse reglene og retningslinjene. De kan til og med komme til å sette seg aktivt opp mot dem. Noen slike handlinger kan være ulovlige i juridisk forstand, mens andre er uttrykk for mer lavmælte eller subtile former for motstand. Det er velkjent at bestemmelser på miljøområdet ofte er omstridt og gjenstand for opphetet offentlig debatt. Et eksempel på dette er forvaltningen av våre store rovdyr, og ganske særlig ulven. Det er like velkjent at etterlevelsen av lover og regler som har med miljø å gjøre, er variabel. Imidlertid har vi mangelfull kunnskap om sammenhengen mellom etterlevelse av lov- og regelverk og legitimiteten til ulike myndighetsorganer.

Misnøye og sterk uenighet om naturforvaltningen viser at vi må utvide og fordype vår forståelse av faktorer som bidrar til å styrke, så vel som svekke, det vi kan kalle den politiske legitimiteten til forvaltningsregimet, inkludert håndhevelsen av lover og regler. Dette gjelder naturforvaltning generelt, og ikke minst viltforvaltningen, inkludert forvaltningen av arter som både er klassifisert som truet (ifølge norsk rødliste) og samtidig kontroversielle. I kjølvannet av reetablering av bestander av store rovdyr i Norge, Sverige, Finland og til og med Danmark, har en relativ konsensus rundt naturforvaltningen i økende grad blitt utfordret av handlinger som går på tvers av gjeldende bestemmelser, inkludert ulovlig jakt. Dette har medført store vanskeligheter for

forvaltningen av rovdyrbestandene, og har dessuten avdekket en tilsynelatende økt mistillit mellom myndighetene og deler av befolkningen i distriktene. Dette kommer blant annet til uttrykk i ulike former for aktiv motstand mot vedtatte lover og regler, inkludert trusler, sabotasje, boikott og konflikter innen ulike lokalsamfunn.

I internasjonal forskning på ulovlig jakt har jegerenes motiver ofte stått i sentrum, og ikke sjelden har man holdt seg til instrumentelle forklaringer: Jegerne er ute etter økonomisk gevinst eller rett og slett mat. Selv om dette er viktige faktorer som bidrar til å motivere ulovlig jakt i noen deler av verden, er fenomenet åpenbart mer sammensatt enn som så. Det finnes også mange eksempler i internasjonal forskning på at man er oppmerksom på andre, ikke-materielle gevinster av jakt (bevaring av tradisjoner, anerkjennelse av mot og manndom, osv.). Vi kan ikke gå inn i denne mangfoldige litteraturen her. Imidlertid har forskning, ikke minst i Sverige, vist at ulovlig jakt også kan inneholde større eller mindre elementer av protest eller motstand mot myndigheter og mot grupper i samfunnet som anses å utøve en urimelig makt på områder som er viktige for jegerne. Det gjelder først og fremst nettopp jakt og jaktutøvelse, men også vilt- og naturforvaltning mer allment, og ofte i kombinasjon med et spenningsforhold mellom by og land på et enda mer generelt plan (von Essen 2016, von Essen et al. 2015).

Vår forskning gjennom to tiår (se Skogen, Krange og Figari 2013, 2017) har vist at motstanden mot ulven må forstås på bakgrunn av de sosiale endringsprosessene som pågår i bygdene, og som ulvekonfliktene er uløselig knyttet til. I korte trekk handler det om sentralisering og avfolkning som går hånd i hånd med nedgang i den ressursbaserte økonomien og en kulturell 'urbanisering', og – ikke minst – endringer i verdigrunnet for naturforvaltningen. Det siste innebærer mer vern og restriksjoner, og vern av ulv – og andre rovdyr – er et av de mest symboltunge eksemplene på dette. Sosiale grupper med dype røtter i tradisjonell utmarksbruk og en rural kultur opplever dette som truende, og synes at de er på defensiven i et ujevnt maktforhold. Dette er en viktig faktor som driver kampen mot dagens rovdyrforvaltning og de som er – eller oppfattes som – ansvarlige for den. For mange oppleves dette som et ledd i en kamp for en hel livsform, og er dermed noe som skaper et intenst engasjement. Og her er jakta og jegerens situasjon sentral, både i de norske og svenske ulveområdene. (se Skogen, Krange og Figari 2013, 2017)

Erica von Essen har intervjuet mange svenske jegere, og fant at det blant en del av dem var betydelig forståelse for at illegal jakt nettopp hadde dimensjoner av protest (f.eks. von Essen 2016). von Essen forsøkte ikke å finne jegere som ville innrømme at de selv hadde deltatt i ulovlig jakt (det ville vært en svært krevende oppgave), men studerte heller hva ulike grupper av jegere mente om slik virksomhet. Den forståelse, støtte og anerkjennelse som jegere opplever at de har når de gjør noe ulovlig, er trolig viktig for om de velger å utføre slike handlinger eller ikke. Fordømmelse og kritikk fra jaktkamerater og jegermiljøet ellers vil trolig gjøre det mindre fristende å drepe et rovdyr, mens anerkjennelse og forståelse for at handlingen er til fellesskapets beste vil ha motsatt effekt.

Selv om jakt er sosialt og kulturelt viktig i mange bygdesamfunn, ikke minst i de områdene der vi har ulv i dag, er det mange i slike lokalsamfunn som ikke driver med jakt, eller som ikke har noen sterk identitet som jegere. Som nevnt i forbindelse med rettssaken mot jegerne fra Elverum, har også andre enn jegere stått fram og uttrykt forståelse for illegal jakt. I våre tidligere undersøkelser har vi sett at en god del bygdefolk uttrykker forståelse for ulovlig avlivning av rovdyr, og at de ikke ville ha rapportert det om de fikk vite om konkrete hendelser (se Skogen, Krange og Figari 2017). Selv om vi vet lite om de som faktisk bedriver ulovlig jakt, siden svært få tilfeller er anmeldt og enda færre har resultert i påtale, er det grunn til å tro at de som avliver rovdyr illegalt, ofte er rimelig godt integrert i sine lokalsamfunn og ikke ellers befatter seg med kriminalitet. De få tilfellene med kjente gjerningsmenn synes å indikere dette, og det samme gjør alle utsagnene fra «vanlige» bygdefolk som uttrykker en – mer eller mindre tydelig – forståelse for slike handlinger.

Kombinasjonen av naturforvaltningens legitimitetsutfordringer og det som kan se ut som en relativt utbredt, eller i hvert fall ikke helt sjelden, forståelse for motiver for ulovlig jakt, gjør at det er

viktig å undersøke hvilke holdninger som faktisk finnes i befolkningen, og hvor utbredt de faktisk er: Både i befolkningen generelt, i lokalsamfunn der ulovlig jakt er et aktuelt tema, og ikke minst blant jegere. Nettopp det er målet for den studien som denne rapporten bygger på.

Norsk institutt for naturforskning og Politihøgskolen fikk i 2016 støtte fra Norges forskningsråd til forskningsprosjektet *Illegal hunting as a challenge to natural resource management and law enforcement: contested legitimacy and resistance*. Prosjektet har tatt for seg samfunnsmessige aspekter ved ulovlig jakt på store rovdyr. Formålet har vært todelt: Gjennom en stor spørreundersøkelse har vi undersøkt hva ulike befolkningsgrupper mener om ulike sider ved temaet og hvorfor de inntar det standpunktet de gjør. Det har vært særlig viktig å finne ut hvordan folk ser på ulovlig jakt sammenlignet med andre viktige spørsmål; både som har med dyr og natur å gjøre, men også makthold i samfunnet og forholdet mellom by og bygd, og ikke minst deres tillit til myndighetene politiet, og synspunkter på politiets ressursbruk. Vi har stilt slike spørsmål til et landsdekkende utvalg, et spesialutvalg fra områder hvor man vet at ulovlig jakt har forekommet, samt et spesialutvalg av jegere. I tillegg er det gjennomført en intervjuundersøkelse blant politifolk og medarbeidere i Statens naturoppsyn (SNO), for å kartlegge deres arbeidssituasjon relatert til ulovlig jakt, herunder hvordan de ser på lokalsamfunnets rolle som kontekst både for ulovlig jakt og for politiets og SNOs arbeid med dette. Det er spørreundersøkelsen i de tre utvalgene som er grunnlag for denne rapporten.

Prosjektet vil gi en bedre forståelse av hvordan ulovlig jakt oppfattes, og av hvordan det sosiale klimaet (i lokalsamfunn eller i bestemte sosiale grupper, som jegere) kan befordre eller forhindre aktiviteten. På dette grunnlaget skal vi komme med forslag til forebyggende tiltak som kan gjøre ulovlig jakt mindre akseptert. Det kan være tiltak som retter seg mot jegere i «risikozonen», eller mot større grupper – kanskje hele lokalsamfunn.

Vi har opprettet en kompetansegruppe, som har bistått i utviklingen av prosjektet og som skal være med og diskutere funn, særlig med tanke på utvikling av virkemidler for å bekjempe ulovlig jakt på store rovdyr. Her deltar Miljødirektoratet, Statens naturoppsyn, Økokrim, Politihøgskolen, Innlandet politidistrikt, Norges naturvernforbund, Norges skogeierforbund, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Norges Jeger- og Fiskerforbund og Folkeaksjonen ny rovdyrpolitikk.

Vi antar at ulovlig jakt har mye til felles med andre former for miljøkriminalitet. Det vil også gjelde faktorene som utløser slike handlinger. Vi tror derfor at både forklaringsmodeller og strategier for problemhåndtering kan ha overføringsverdi til andre deler av miljøpolitikk og naturforvaltning, som også kan være omstridt og utsatt for ulike former for regelbrudd og sabotasje.

2 Undersøkelsen

Vi har undersøkt folks aksept for ulovlig jakt på rovdyr, med et særlig fokus på ulv som den mest kontroversielle arten. Vi ville finne ut i hvor stor grad slike handlinger har støtte i befolkningen, om de har *legitimitet*. Ambisjonen er å forsøke å måle dette ved å la folk besvare et spørreskjema. Spørsmålene må selvsagt stilles i et utvalg som er så representativt for hele landet som mulig. Rovdyrpolitikken er nasjonal politikk, og ulovlig jakt er brudd nasjonal lovgivning. Slik sett er ulovlig ulvejakt noe alle som bor i Norge kan ha en mening om. Skal man si noe om eventuell aksept for slike handlinger i ulike grupper av befolkningen, kreves det informasjon fra et utvalg informanter som kan representere hele befolkningen og ulike undergrupper. Få av de som er bosatt i Norge er direkte berørt av at vi har ulv her i landet. Blant jegere og folk som bor innenfor ulvesonen, kan vi anta at flere kjenner seg berørt av og har meninger om både ulv og ulovlig ulvejakt, enn blant ikke-jegere og i landet forøvrig. I dette prosjektet ville vi i derfor rette en særlig oppmerksomhet mot jegere og folk som bor i ulvesonen. For å sikre god representasjon fra disse gruppene samlet vi inn data i to spesialutvalg – et for hver. I denne rapporten presenterer vi data som er samlet inn i tre forskjellige utvalg; et nasjonalt representativt befolkningsutvalg, et utvalg som består av registrerte jegere fra hele landet, og et som består av informanter fra et utvalg kommuner i «Ulvesonen». Alle data er samlet inn i samarbeid med Kantar TNS.

Data ble samlet inn i en periode fra medio november 2016 til februar 2017. I denne perioden var det særlig mye støy rundt ulveforvaltningen i Norge. Bakgrunnen var at roviltnemndene i region 4 og region 5, som har et felles ansvar for forvaltningen av ulv, hadde vedtatt at det kunne felles nær 50 ulver. Vedtaket ble påklaget, og i forbindelse med sin klagebehandling ba Klima- og miljødepartementet (KLD) Lovavdelingen i Justisdepartementet om en betenkning. Lovavdelingen konkluderte med at vedtaket var i strid både med naturmangfoldloven og Bernkonvensjonen, og dette var med som en del av vurderingene som lå til grunn for det endelige vedtaket i klagebehandlingen. Reaksjonene var sterke, og det ble for eksempel avholdt demonstrasjoner ved Stortinget, fra begge sider i konflikten. Medietrykket som fulgte var ganske formidabelt. Felling av ulv fikk bred dekning i nyhetene på NRK og TV2, referert og debattert i landets lokalpresse og i riksdekkende aviser, og diskutert i «Debatten» på NRK. Hvordan den opphetede konflikten eventuelt har påvirket rekrutteringen av informanter og svarene som gitt kan vi ikke vite, men vi har tidligere observert at hendelser som har skapt «ulvekontroverser» i media, har blitt etterfulgt av ganske store holdningsendringer (Skogen og Krange 2015).

De tre undersøkelsene ble alle besvart med elektronisk spørreskjema, men rekrutteringsmetoden varierte. Informantene i den nasjonalt representative befolkningsundersøkelsen mottok e-post med link til skjemaet. De to andre ble administrert ved at potensielle deltakere mottok brev med invitasjon til å delta. For å fylle ut skjemaet, ble informanter bedt om å gå inn på en hjemmeside for undersøkelsen, og åpne undersøkelsen ved inntasting av en unikt påloggingskode. Også skjemaenes innhold varierte en del. Eksempelvis fikk informantene i jegerutvalget flere og mer detaljerte spørsmål om jakt, men de mest sentrale spørsmålene om ulovlig jakt på ulv ble stilt til alle. Nedenfor redegjør vi grundigere for datainnsamlingene.

2.1 Det nasjonalt representative befolkningsutvalget

7704 potensielle informanter ble tilfeldig trukket fra GallupPanelet, som består av mer enn 40 000 nordmenn som har sagt seg villig til å svare på spørreundersøkelser. Panelet utgjør et representativt utvalg av nordmenn over 15 år. En stor fordel med å trekke informanter herfra er at det alt finnes en stor mengde oppdatert bakgrunnsinformasjon om medlemmene. Dermed slipper vi å stille spørsmål om slikt som for eksempel kjønn, alder, bosted og utdanning. Målsettingen var å få inn svar fra 3000 respondenter. Etter en purring hadde 3032 personer fylt ut skjemaet. Det gir en svarprosent på 39, som må regnes som bra. Uansett, lav responsrate er ikke nødvendigvis et problem. Det viktige er det er tilfeldig hvem som ender opp med å delta, at de ikke skiller seg vesentlig ut fra populasjonen utvalget er trukket fra. Uten såkalte

seleksjonseffekter eller skjevheter i responsen kan selv svært lav responsrate gi data med høy vitenskapelig verdi (Hellevik 2016). Dette utvalget ble vurdert med hensyn til kjønn, alder og geografi (fylke). Kjønnssammensetningen er god. Frafallet var noe høyere i yngste aldersgruppene enn i de eldste. Svarprosenten blant de over 60 år er på 52 prosent, mens kun 28 prosent i aldersgruppen under 30 år leverte skjemaet. Responsen varierte også betydelig mellom fylkene. Sør- og Nord-Trøndelag representerte ytterpunktene, med henholdsvis 50 og 34 prosent svar. Alle analysene er vektet med hensyn til kjønn, alder og geografi, i henhold til offentlig statistikk.

2.2 Jegerutvalget

Et representativt utvalg på 2400 personer ble trukket fra jegerregisteret. Målet var at 800 jegere skulle delta i undersøkelsen. Kantar TNS tok med andre ord utgangspunkt i en responsrate på 25 prosent. Etter to påminnelser, postalt og per SMS, hadde 852 besvart skjemaet. Det gir en responsrate på 36 prosent, betydelig høyere enn de estimerte 25 prosentene. Den høye deltakelsen skyldes trolig at temaene undersøkelsen tar opp, nettopp er noe som interesserer jegere mer enn andre. Utvalget ble vurdert mot offisielle tall med hensyn til om jegeren har registrert seg som storviltjeger og etter fylker. Der var noe høyere svarprosent blant storviltjegere (38 prosent) enn blant de som bare jakter på småvilt (30 prosent). Det var noe variasjon mellom fylkene. Høyest svarprosent finner vi blant jegere i Akershus og Telemark (41 prosent), og lavest i Finnmark og Oppland med hhv 28 og 29 prosent. Ellers var avvikene fra den offisielle statistikken enda mindre. Analysene som gjøres er vektet på kjønn og alder.

2.3 Lokalsamfunnsutvalget

Fra ulvesonen trakk vi et utvalg fra følgende rurale kommuner: Trysil, Elverum, Åmot, Våler, Åsnes, Grue, Nord-Odal, Sør-Odal, Kongsvinger, Eidskog, Nes, Aurskog-Høland og Rømskog. Ulvesonen består ikke bare av mindre og mellomstore kommuner med klart ruralt preg. Store kommuner som Oslo, Bærum, Asker og byene i Østfold ligger også innenfor forvaltningssonen for ulv. Brorparten av befolkningen i ulvesonen bor i slike urbane eller semi-urbane kommuner. Kommunene som er valgt, er dermed lite representative for sonen, men det var heller ikke meningen. Vi ville sikre at det lot seg gjøre å analysere tall fra rurale «ulvekommuner», der man kan anta at temaet ulovlig ulv og ulvejakt har større aktualitet enn i landet ellers.

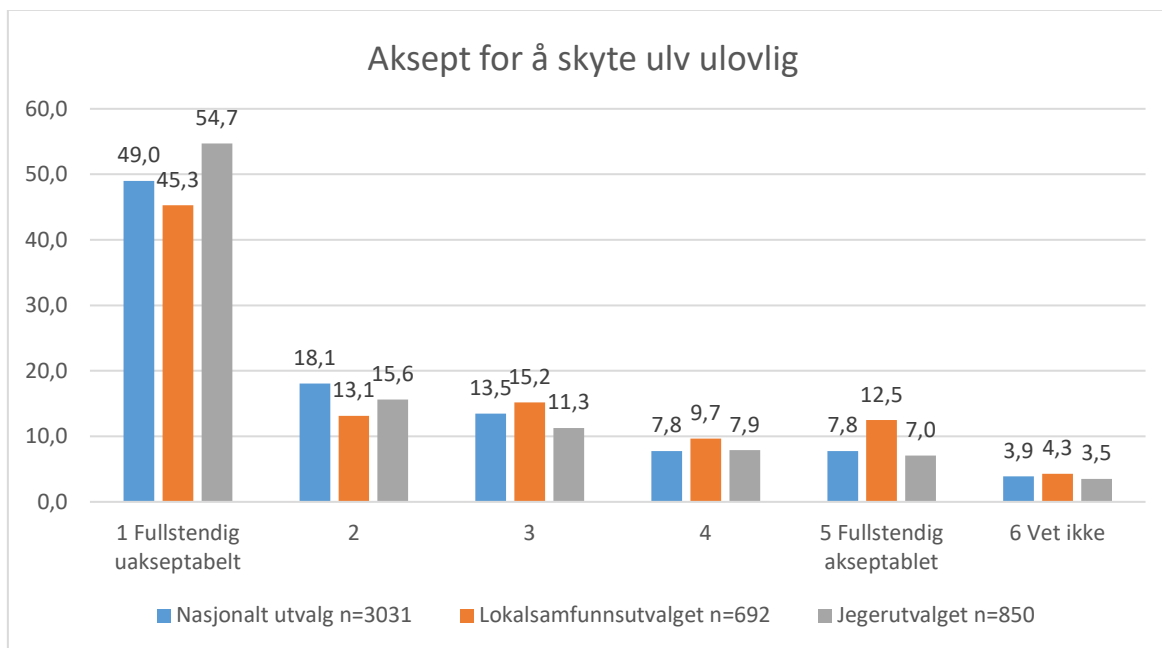
Informantene ble i første omgang rekruttert fra Kantar TNS befolkningsbase. Med mål om å oppnå et utvalg bestående av 800 respondenter, ble 3252 forespurt om å delta. Etter en postal påminnelse og en påminnelse på SMS, hadde 502 personer svart. Dette ga en responsrate på 15 prosent, som er betydelige lavere enn den estimerte (25 prosent). Som en kompensierende tiltak ble det trukket 303 personer bosatt i de aktuelle kommunene fra GallupPanelet. Etter en påminnelse hadde 188 (57 prosent) av disse besvart skjemaet. Totalt svarte 680 personer. Samlet gir dette en respons på 19 prosent.

Responsen varierte en god del mellom kommunene. Høyest svarprosent ble oppnådd i Nord-Odal med 22 prosent. Lavest hadde Grue og Aurskog-Høland med henholdsvis 11 og 12 prosent.

Menn hadde en høyere svarprosent enn kvinner i den første delen av datainnsamlingen, 17 mot 14 prosent. Etter innlemmelsen av informantene fra GallupPanelet, ble prosentfordelingen «rettet» opp med 22 mot 21 prosent for hhv menn og kvinner. Alle tall som rapporteres er vektet for kjønn og alder.

3 Resultater: Aksept for ulovlig rovdyrjakt

Hovedspørsmålet i undersøkelsen er om ulovlig ulvejakt har støtte blant folk. For å få svar på det, stilte vi spørsmålet: Forskere hevder at en stor andel av ulvene i Norge blir skutt ulovlig. I hvilken grad mener du at det er akseptabelt å skyte ulv ulovlig? Informantene ble bedt om å svare på en skala som varierte fra 1 til 5, der 1 betyr «fullstendig uakseptabelt» og 5 betyr «fullstendig akseptabelt». Spørsmålet ble stilt til alle de tre utvalgene. Tallene som presenteres i figuren nedenfor, er vektet som beskrevet ovenfor.

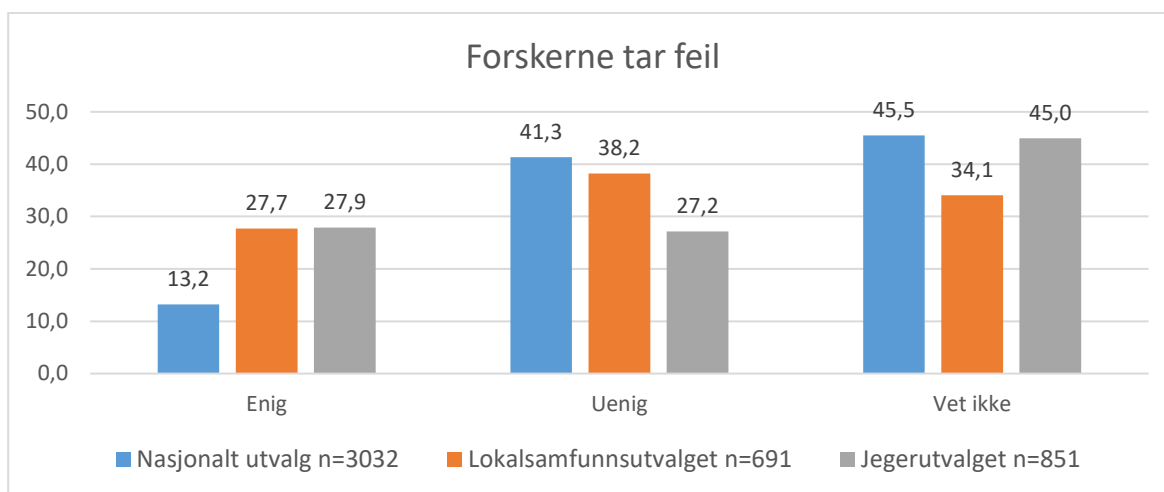
Figur 1. I hvilken grad mener du at det er akseptabelt å skyte ulv ulovlig? (prosent)

Her er det flere ting å kommentere. Lite overaskende, men mest iøynefallende, er at «Fullstendig uakseptabelt» er det vanligste svaret i alle utvalgene, men vi ser også at forskjellen på utvalgene er betydelig. 10 prosentpoeng skiller lokalsamfunnsutvalget, hvor 45 prosent svarte «Fullstendig uakseptabelt» og jegerutvalget, hvor 55 prosent svarte det samme. I det nasjonalt representative utvalget mente omtrent halvparten av informantene at det er fullstendig uakseptabelt å skyte ulv ulovlig. Lokalsamfunnsutvalget er trukket fra kommuner innenfor ulvesonen hvor det kan finnes ulv og hvor engasjementet rundt ulvespørsmålet trolig er større enn andre steder. På samme måte kan man anta at også jegere er en gruppe som i større grad enn andre har et engasjement i rovdyrspørsmålene, og kanskje særlig de spørsmålene som gjelder ulv. Ulven har som kjent tatt (drept eller skadet) en god del hunder gjennom årenes løp. Spørsmålet blir da hvordan svarfordelingene i de to «spesialutvalgene» avviker fra det nasjonalt representative utvalget. På flere måter er tallene her tvetydige når det gjelder dette. Vi har alt sett at jegerne i jegerutvalget er de som oftest svarer «fullstendig uakseptabelt». Sammenlignet med de to andre utvalgene var det flest i lokalsamfunnsutvalget som mente at ulovlig ulvejakt er helt akseptabelt. Samtidig var det færrest i det samme utvalget som mente at slike handlinger er fullstendig uakseptable. Men også her var «fullstendig uakseptabelt» det mest brukte svaralternativet (45 prosent). Slår vi sammen verdiene 1 og 2, og tar begge som uttrykk for oppfatning at ulovlig avlivning av ulv er uakseptabelt, ser vi at et ganske klart flertall (58 prosent) mente at det å skyte ulv ulovlig ikke er akseptabelt. Ser vi svaralternativene 4 og 5 som uttrykk for aksept, får vi at 22 prosent av informantene i lokalsamfunnsutvalget i større eller mindre grad aksepterte at ulv skytes ulovlig. Både i jegerutvalget og i det nasjonalt representative utvalget var det 15 prosent som etter samme kriterium ga uttrykk for aksept.

Det er med andre ord liten støtte i vårt materiale for at oppslutningen om å skyte ulv ulovlig er massiv i kommuner som har ulv, men det er riktig at det er mer vanlig å mene at ulovlig ulvejakt er akseptabelt i områdene med ulv (det vil her si våre utvalgte kommuner) enn det er andre steder.

Mønsteret er tydelig. Det vanligste svaret i alle utvalgene er at det er fullstendig uakseptabelt å skyte ulv ulovlig. Pluss minus femti prosent mener det. Likevel er det ikke helt åpenbart hvordan man skal vurdere funnet. Er det mye eller lite? Et utgangspunkt for å svare kan være å sammenligne resultatene med hvordan nordmenn vurderer hvor alvorlig andre straffbare handlinger er. Vi har forgjeves lett etter slike tall, og får heller ta utgangspunkt i ordene som brukes i skalaen. Rundt halvparten mener altså at det er fullstendig uakseptabelt å skyte ulv ulovlig, men det betyr også at den andre halvparten har andre oppfatninger. Det er få som har indikert at de betingelsesløst finner handlingen fullstendig akseptabel (variasjon mellom 12,5 og 7 prosent), men det er en betydelig gruppe som har satt kryss ved et av svaralternativene mellom de to ytterpunktene. En mulig tolkning er at dette er informanter som mener det er situasjonsavhengig om lovbruddet er akseptabelt eller ikke – de som har satt kryss ved totallet legger i så fall lista høyere enn de som satte kryss ved firetallet. Det er vel neppe noen vågal antagelse at større befolkningsandeler oppfatter lovbrudd som drap, voldtekt og ran som helt uakseptabelt, og at enklere brudd på veitrafikkloven trolig befinner seg i motsatt ende av skalaen.

Premisset for spørsmålet er forskernes vurdering av hvor stor andel av dødsfallene blant ulv som skyldes ulovlig jakt. Liberg et. al (2011) kom fram til at om lag halvparten av alle dødsfall blant ulv i Skandinavia skyltes tjuvjakt. Tallet innebærer en påstand om at antallet ulovlig drepte ulv er tre ganger så høyt som det man konkret har kunnet observere. To tredjedeler av all ulovlig avlaving tilskrives med andre ord såkalt 'cryptic poaching' – altså tjuvjakt som ikke kan påvises konkret. Estimater er basert på at data fra en rekke ulike kilder mates inn i en modell som gjør at man kan beregne hvor stor ulvebestand den hadde vært uten ulovlig jakt og annen ulovlig avlaving, og på det grunnlaget regne seg fram til antall dødsfall som skyldes ulovlig avlaving. Å vurdere resultatene som kommer ut av slik modellbasert beregning, er ikke enkelt. Det krever en kompetanse som de færreste har. For de aller fleste er spørsmålet om man tror eller ikke tror på estimatene, i bunn og grunn et spørsmål om tillit, om man har tillit eller ikke til metodene som forskerne bruker, og ikke minst om man har tillit til forskerne. Gjennom kvalitative intervjustudier har vi flere ganger kunnet observere at motstand mot ulv er tett forbundet med kritiske oppfatninger om ulveforskningen (se for eksempel Skogen og Krange 2003, Krange og Skogen 2011). Med bakgrunn i denne erfaringen fikk informantene i alle utvalgene spørsmål om de tror at «forskere tar feil når de hevder at en stor del av ulvene i Norge blir skutt ulovlig». Svaralternativene var «Enig», «Vet ikke» og «Uenig». Resultatene er presentert i figuren nedenfor.

Figur 2. Jeg tror forskerne tar feil når de hevder at en stor del av ulvene i Norge blir skutt ulovlig (prosent).

I det nasjonalt representative utvalget var det en relativt liten andel som ga uttrykk for den klareste mistilliten til forskerne, bare 13 prosent svarte at de vare enige i utsagnet om at forskerne tar feil. Det er også i dette utvalget vi finner den største andelen som uttrykker den klareste tilliten. 41 prosent er uenig i påstanden om at forskerne tar feil. Dette er for så vidt en betydelig andel, men det er likevel ikke sikkert at det er riktig å konkludere med at forskerne nyter stor tillit i befolkningen. Det avhenger av hvordan vi forstår svaralternativet «Vet ikke». Hele 46 prosent svarte at de ikke vet. På sett og vis er det et rimelig og ganske nøkternt svar, i og med at det utfra påstandene i spørsmålsformuleringene ikke gis noen informasjon som gjør at man på selvstendig grunnlag kan vurdere dem. Vi må anta at en betydelig andel av befolkningen ikke har noe forhold til ulveforskning i det hele tatt, og ikke synes de har forutsetninger for å mene noe om forskernes og forskningens troverdighet. «Vet ikke» framstår da som et nærliggende svar, som trolig oftest innebærer at man har liten interesse for saken og/eller liten eller ingen kunnskap på området. Det uttrykkes rett nok ikke noen sterk tillit til forskerne ved dette svaralternativet. Slår vi sammen andelene som svarte «Enig» og «Vet ikke», ser vi at nesten 60 prosent åpner for at forskerne *kan* ta feil, men det er altså en betydelig lavere andel som er overbevist om det samme.

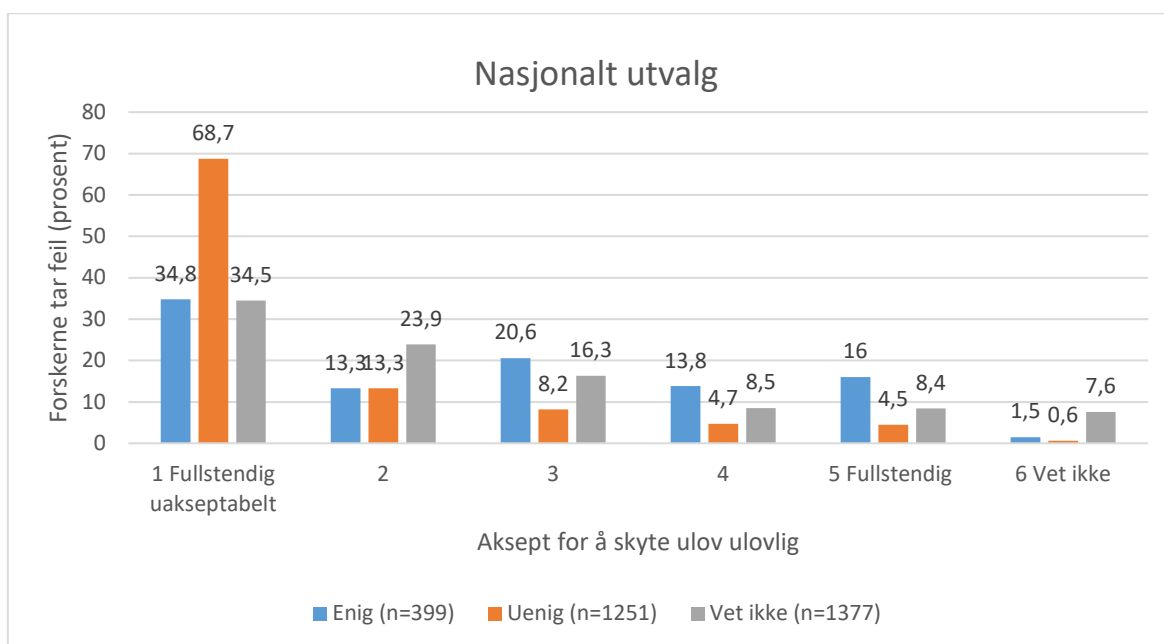
For både jegerutvalget og lokalsamfunnsutvalget er andelene som er enige i at forskerne tar feil, betydelig høyere enn i det nasjonale utvalget. I begge utvalg svarte mer enn hver fjerde informant at de var enige i at forskerne tar feil. Det er i jegerutvalget vi finner færrest som uttrykker klar tillit. Blant jegerne var det bare 27 prosent som svarte «Uenig». For lokalsamfunnsutvalget er tallet 38 prosent. Når vi slår sammen andelene som svarte «Enig» og «Vet ikke», får vi at det er 62 prosent i lokalsamfunnsutvalget og hele 73 prosent av jegerne ga uttrykk for at forskerne kan ta feil, men i begge utvalg er det «Vet ikke» som er det vanligste svaret. Igjen er det litt vanskelig å vurdere hvordan tallene skal tolkes. Vi minner om at det er svaralternativet «Uenig» som uttrykker tillit til forskningen. «Enig» uttrykker klar mistillit, mens «Vet ikke» innebærer en type åpen holdning som i alle fall ikke avfeier at forskernes estimater kan være feil.

Den forskningsbaserte kunnskapen har vært en helt sentral del av rovdyrkonfliktene. Å så tvil om forskningsresultater har hele tiden vært en sentral del av argumentasjonen til rovdyrmotstandere. Ulven er den mest kontroversielle av de fire stor rovdyrartene, og ulveforskningen har nok fått hardest medfart. Forskere har ikke bare vært beskyldt for å drive dårlige forskningshåndverk, men også for å være aktører med en klar verneagenda i et rovdyrpolitisk spill. Kritikken gir for eksempel uttrykk for at bestandsstørrelsene er undervurdert, at ulv er farligere enn forskere vil ha det til, og at ulven i Sør-Skandinavia har et annet genetisk opphav en genetikerne påstår. Mye av dette har foregått på «bakkeplan», blant mennesker med et engasjement som henger sammen med en skepsis mot ulv, rovdyrforvaltning og mer generell mistillit til og motstand mot sentrale maktinstitusjoner i Norge (Skogen et al. 2013, 2017). Men grasrota er ikke alene. Også aktører som opererer på landets viktigste maktarenaer har kastet seg på bølgen og gått i allianse med den mer folkelige utgaven av motstand. Organisasjonene innenfor landbruket har for eksempel engasjert seg i en kamp for å redusere den norske ulvebestanden. Et særlig sterkt eksempel på at det ikke bare er grasrota som kritiserer ulveforskningen, fikk vi da Stortinget våren 2016 vedtok å gjennomføre en *uavhengig* granskning av den norske ulvens genetiske opphav. Dette gjorde de til tross for at den sørskandinaviske ulvebestanden trolig er blant bestandene av ville dyr man har best oversikt over når det gjelder genetisk opphav og slektskap mellom individer – uansett art. Underforstått sier altså flertallet på Stortinget med et slikt vedtak at gen-laboratoriene i Uppsala, Universitetet i Oslo og ved NINA ikke er uavhengige og at forskningsresultatene som publiseres er farget av en eller annen avhengighet og ikke er til å stole på. Ulveforskningen er del av den rovdyrpolitiske slagmarken, og enkelte ser forskerne som agenter for et pro ulv-standpunkt, skyver argumentet om behov for mer og bedre kunnskap foran seg og unngår dermed å forholde seg til den kunnskapen som alt finnes.

Fra forskningsprosjektet *Confronting challenges to political legitimacy of the natural resource management regulatory regime in Sweden—the case of illegal hunting in Sweden* har det kommet en rekke publikasjoner som konkluderer med at ulovlig rovdyrjakt i Sverige må forstås som en form for sivil ulydighet, som rovdyrpolitiske motstandshandlinger eller som det heter i en av artiklene herfra, «crime of dissent» (von Essen 2015). Overført til spørsmålene vi studerer her,

må hypotesen bli at det er statistisk sammenheng mellom graden av aksept for ulovlig ulvejakt og tilliten til forskningens estimat for omfanget av ulovlige avlivninger. Det bør være størst tillit til forskningen blant dem som anser ulovlig avlivning av ulv som uakseptabelt, og omvendt. I figuren nedenfor presenterer vi en analyse som kan si noe om sammenhengen mellom graden av aksept og tillit til forskningen.

Når vi nedenfor analyserer sammenhengen mellom to variabler, bruker vi en kji-kvadrat-test til å teste en hypotese som sier at variablene er *statistisk uavhengige* av hverandre. Sagt på en annen måte undersøker vi om det er sannsynlig at de observerte forskjellene mellom grupper er tilfeldig eller ikke. Under hver figur rapporterer vi tre tall: Kji-kvadratet eller testobservatoren χ^2 , antall frihetsgrader og p-verdien. Dersom p-verdien er mindre 0,05, sier vi gjerne at sammenhengen er statistisk signifikant. Det innebærer at det er liten sannsynlighet for at den observerte sammenhengen mellom de to variablene skyldes tilfeldigheter. Er p-verdien enda lavere (f.eks. <0,001) er sannsynligheten for tilfeldighet enda lavere. Men i så store utvalg som vi har her, er det en tendens til at selv små forskjeller mellom grupper blir signifikante. Derfor kommer i hovedsakelig til å gi tolkninger av prosenttallene som også kommer fram i analysene.

Figur 3. Jeg tror forskerne tar feil mot aksept for å skyte ulv ulovlig (prosent).

$\chi^2=441,724$, $df=10$, $p<0,001$

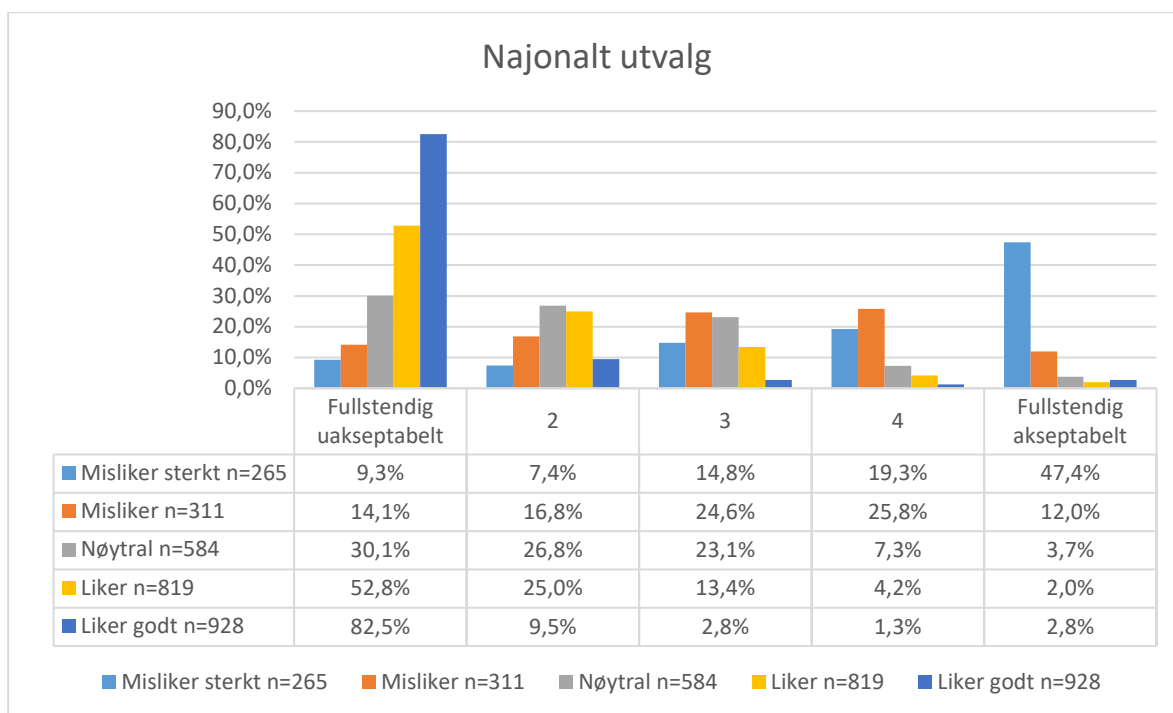
Resultatet fra kji-kvadrattesten viser at sammenhengen er klart signifikant og i samsvar med hypotesen over. I gruppa av informanter som mener at forskerne *ikke* tar feil når de hevder at en stor andel av ulvene skytes ulovlig, anser nær 70 prosent at det er en fullstendig uakseptabel handling. Tallet blir over 82 prosent dersom vi regner både verdiene 1 og 2 som uttrykk for at man anser ulovlig ulvejakt som uakseptabelt. Når det gjelder gruppene som svarte «enig» eller «vet ikke», er det bare 35 prosent som mener at ulovlig rovdyrjakt er fullstendig uakseptabelt. Slår vi sammen svaralternativ 1 og 2, ser vi at nær halvparten av de som mener at forskerne tar feil, også mener at slike handlinger er uakseptable. For «vet ikke»-gruppa er dette tallet 58 prosent.

Selv om nivåene er langt lavere, kan vi observere et parallelt mønster i motsatt ende av skalaen. I gruppen av informanter som er uenige i utsagnet om at forskerne tar feil, er det bare 9 prosent som gir uttrykk for at de kan akseptere ulovlig ulvejakt (svaralternativ 4 og 5 sammenslått). For gruppa som er enig, er den tilsvarende andelen 30 prosent. Andelen er ikke ubetydelig, men gruppa som er enig, er liten i utgangspunktet. Den utgjør bare fire prosent av utvalget (n=119).

Sammenlignet med de som tror på forskningens beregninger, er det likevel mer enn tre ganger så vanlig blant de som ikke tror på forskningen å akseptere at ulv avlives ulovlig.

Tallene står på ingen måte i motsetningen til hva man kan forvente når man legger til grunn at kunnskapen om rovdyr er sterkt politisert. Vi har tidligere vist at vurderinger av og tilliten til rovdyrforskningen henger nøye sammen med hva man mener om å ha rovdyr i Norge (se for eksempel Krange m.fl. 2011). Her ser vi en tilsvarende sammenheng når det gjelder aksepten for ulovlig jakt. Basert på vårt materiale kan vi ikke si at de ulovlige jakthandlingene er rovdyrpolitisk motivert, men vi kan konkludere med at aksept for slike handlinger har sammenheng med en sentral dimensjon i det rovdyrpolitiske ordskiftet, nemlig den som angår forskningsbasert kunnskap og tilliten til den. Men det er også verdt å merke seg at det er mest utbredt å vurdere ulovlig ulvejakt som uakseptabelt også blant folk som mener at forskernes beregninger av illegal avlaving er gale.

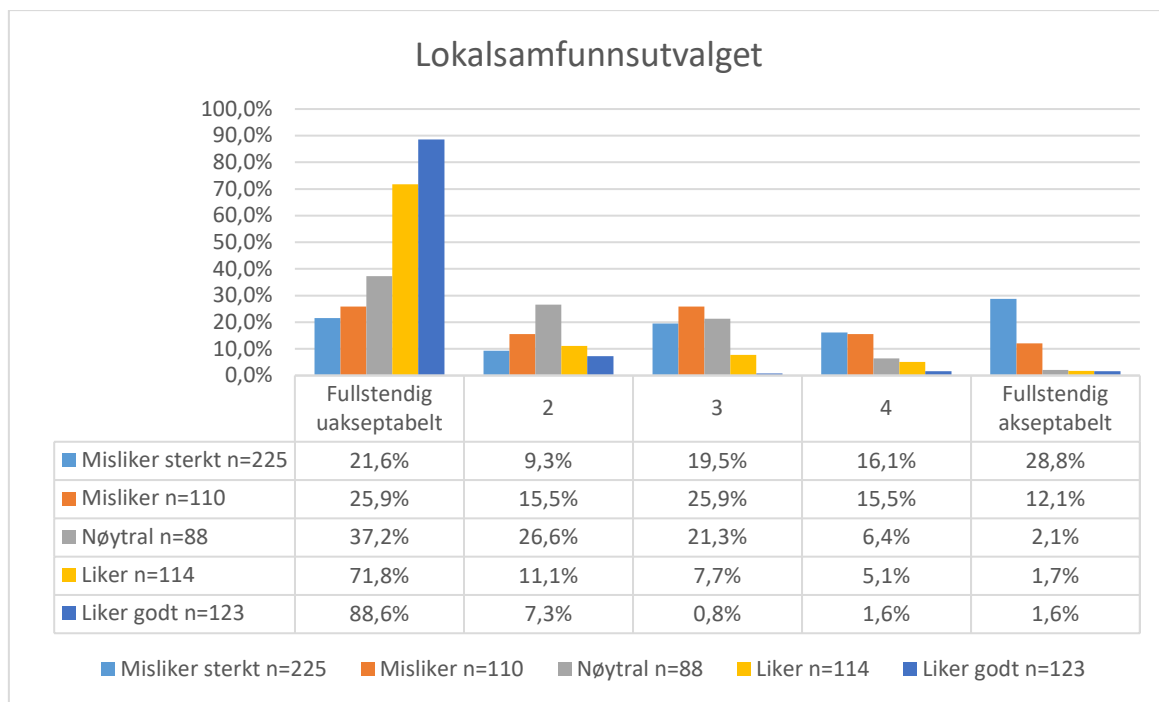
Vi stilte respondentene et spørsmål vi har stilt i flere tidligere undersøkelser: Hva synes du om at disse dyrene finnes i Norge? Man skulle da ta stilling til både ulv, bjørn, gaupe og jerv. Respondentene skulle uttrykke hva de mener på en fem-delt skala fra «Misliker sterkt» til «Liker godt». ¹ Nedenfor presenteres tre figurer, en fra hvert datasett, som beskriver sammenheng mellom meningene folk har om ulv i Norge og aksepten for ulovlig jakt.

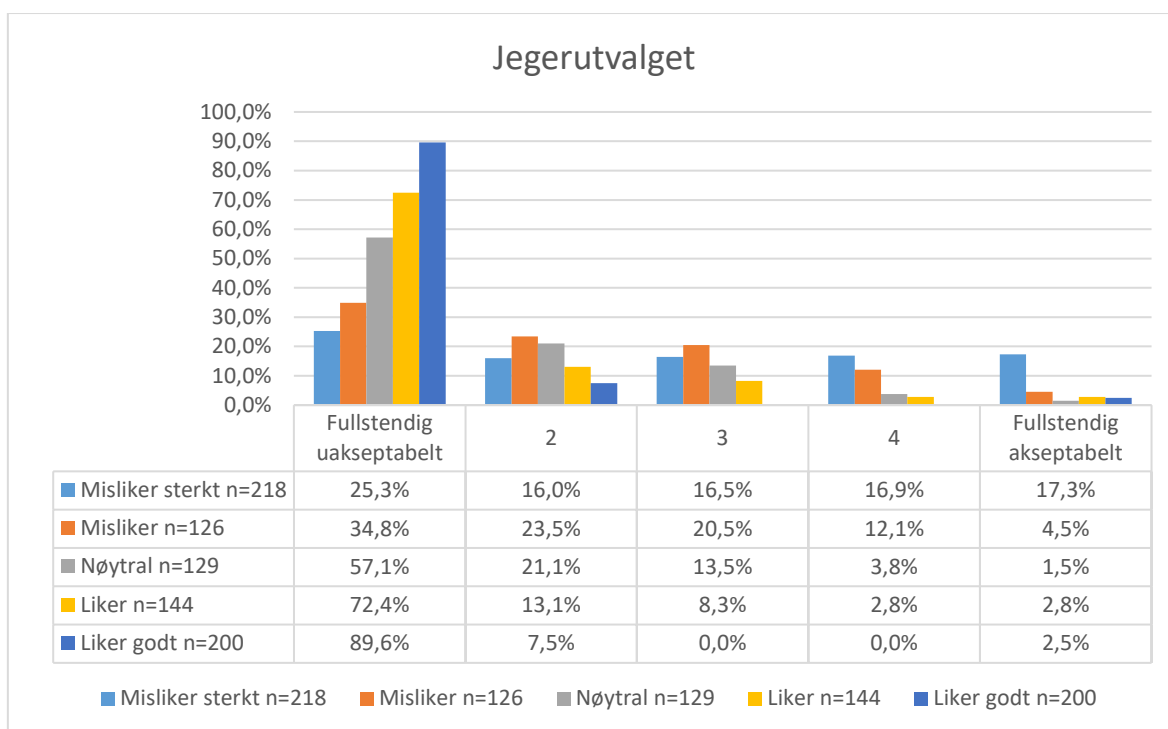
Figur 4a. Aksept for ulovlig ulvejakt mot holdning til ulv i Norge (prosent).

$\chi^2=1654,313$, $df=20$, $p<0,001$

¹ Høsten 2017 publiserte vi rapporten «Nordmenns holdninger til store rovdyr. Endringer fra 2010 til 2017» (Krange m.fl. 2017). I den er spørsmålet om hva informantene synes om at det finnes ulv i Norge det sentrale temaet. Rapporten er basert på den nasjonalt representative undersøkelsen som bukes her. Holdningene til ulv ses i sammenheng med en serie bakgrunnsvariabler, sånn som størrelse på bosted og om man har eller ikke har ulv i naturen der man bor.

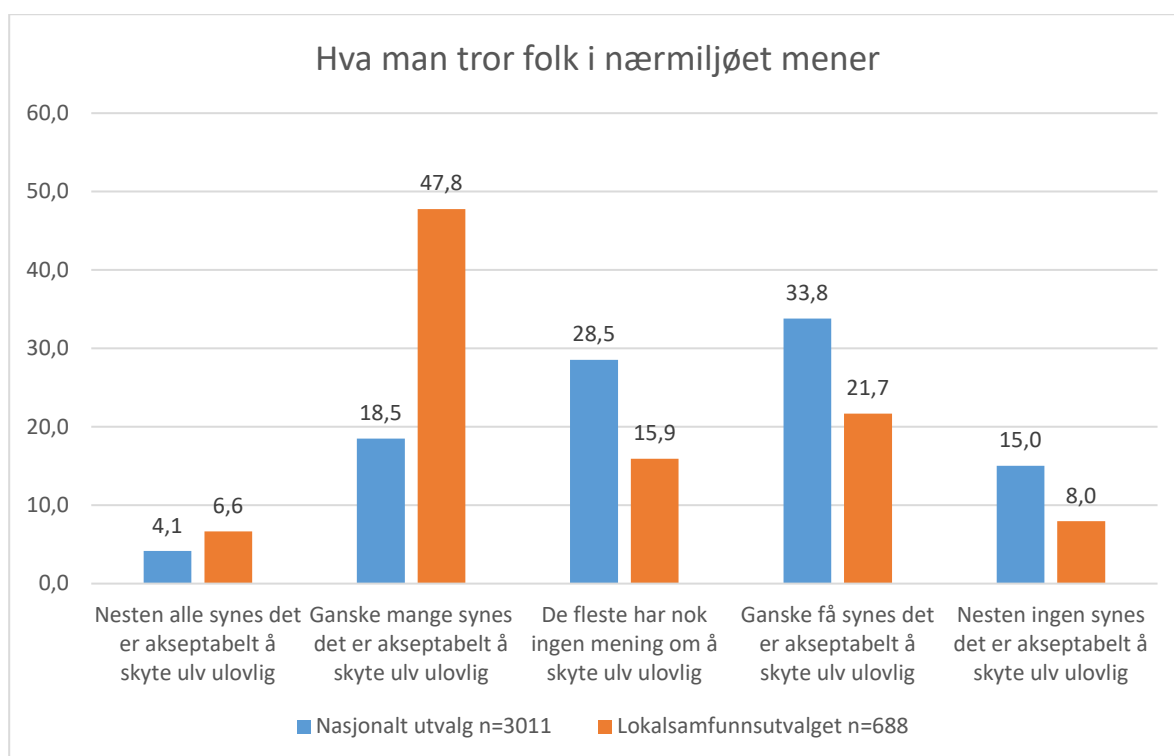
Figur 4b. Aksept for ulovlig ulvejakt mot holdning til ulv i Norge (prosent)
 $\chi^2=275,503$, $df=20$, $p<0,001$

Figur 4c. Aksept for ulovlig ulvejakt mot holdning til ulv i Norge (prosent)
 $\chi^2=283,748$, $df=20$, $p<0,001$

Her er det ingen overraskelser. Vurderingen av hvorvidt det er akseptabelt å skyte ulv ulovlig henger sammen med den generelle oppfatningen man har av at det finnes ulv i Norge, og det samme gjelder i alle utvalgene: Blant de som svarte at de liker godt at det finnes ulv i Norge, mente mer enn 80 prosent i alle utvalgene at det er helt uakseptabelt å skyte ulv ulovlig; 90 prosent i jegerutvalget, 89 prosent i lokalsamfunnsutvalget og 83 prosent i det nasjonale utvalget. Forskjellen mellom gruppene er store. I gruppa som misliker sterkt at det finnes ulv i Norge, mente langt lavere andeler at ulovlig ulvejakt var fullstendig uakseptabelt: 25 prosent i jegerutvalget, 22 prosent i lokalsamfunnsutvalget og bare 9 prosent i det nasjonale utvalget. Videre ser vi at utslagene er størst i det nasjonalt representative utvalget. Der svarte nær halvparten (47 prosent) av de som misliker ulv sterkt, at de synes det fullstendig akseptabelt å skyte ulver ulovlig. Blant de som sterkt misliker ulven, er det altså mer enn fem ganger så vanlig å akseptere ulovlig ulvejakt som det er å mene at slik avlivning er fullstendig uakseptabelt. Det er på sett og vis et ganske voldsomt utslag, men her skjuler prosenttallene et annet viktig forhold. Gruppa som har begge disse synspunktene, er ganske liten og består av ca. 130 informanter. De utgjør bare fire prosent av alle informantene det nasjonalt representative utvalget.

Et viktig bakteppe for denne rapporten og for hele prosjektet, er muligheten for at større eller mindre befolkningsgrupper har forståelse for, eller støtter, slike handlinger, selv om de er ulovlige. I det nasjonalt representative utvalget og i lokalsamfunnsutvalget stilte vi spørsmålet: Hva tror du folk i ditt nærmiljø mener om å skyte ulv ulovlig? Svarene ble gitt på en skala som varierer fra «Nesten alle synes det er akseptabelt å skyte ulv ulovlig» til «Nesten ingen synes det er akseptabelt å skyte ulv ulovlig». Spørsmålet ble ikke stilt til jegerutvalget fordi vi der har andre mål på hvordan jegere mener at ulike jaktrelaterte lovbrudd ville bli håndtert i deres jaktmiljø. Dette kommer vi tilbake til i kapittel 5.

Figur 5. Hva tror du folk i ditt nærmiljø mener om å skyte ulv ulovlig? (prosent)

Her ser vi noen ganske slående forskjeller mellom de to utvalgene som fikk spørsmålet. I lokalsamfunnsutvalget vurderes naboene som langt mer aksepterende enn det man gjør i landet som helhet. 54 prosent av informantene i lokalsamfunnsutvalget tror at nesten alle eller ganske mange naboer synes det er akseptabelt å skyte ulv ulovlig. I det nasjonalt representative utvalget svarer 23 prosent det samme. Motsatt tror 30 prosent av informantene fra lokalsamfunnsutvalget

at ganske få eller nesten ingen av sambygdingene aksepterer å skyte ulv ulovlig. I det nasjonalt representative utvalget er dette tallet 49 prosent.

Når vi sammenholder disse tallene med tallene i **figur 1**, ser vi at det er et misforhold mellom hva folk oppfatter at andre i nærmiljøet aksepterer, og hva de selv rapporterer å kunne akseptere. Diskrepansen er særlig stor lokalsamfunnsutvalget, hvor 45 prosent mente at ulovlig avlivning av ulv er fullstendig uakseptabelt. Blant disse informantene mente 50 prosent at nesten alle (5 prosent) eller ganske mange (45 prosent) i eget nabolag aksepterer ulovlig ulvejakt. Halvparten av de som mener at det å skyte ulv ulovlig er fullstendig uakseptabelt, oppfatter seg altså å være i utakt med mange i eget nærmiljø – selv om de egentlig er på linje med de fleste.

Men også blant de som har høy aksept for å skyte ulv ulovlig, kan det finnes personer som har en følelse av at deres holdninger avviker fra det som er mest utbredt i lokalsamfunnet der de bor. 5 prosent tror at nesten ingen og 9 prosent tror at ganske få i eget lokalsamfunn ikke aksepterer ulovlig jakt. Blant respondentene med høy aksept for å skyte ulv ulovlig er det med andre ord ganske få (14 prosent) som opplever seg å være i utakt med sambygdingene. Dette er en gruppe hvor et klart flertall tror at ens egen aksept for ulovlig ulvejakt deles av mange i eget nærmiljø. Blant de som selv helt ut aksepterer at ulv skytes ulovlig, mener 75 prosent at nesten alle (28 prosent) eller ganske mange (47 prosent) i eget nabolag aksepterer ulovlig ulvejakt.

Funnene her tyder på at mange av informantene i lokalsamfunnsutvalget rett og slett *tror feil* om sitt eget nærmiljø. De overvurderer støtten til ulovlig jakt på ulv. Situasjonen minner om et fenomen som kalles «majoritetsmisforståelsen», og som nettopp handler om muligheten for at utbredelsen av avvikende normer (og atferd) kan overdrives. Det klassiske eksempelet stammer fra en vestlandsbygd hvor sosialpsykologen Ragnar Rommetveit (Rommetveit 1953) fant at et flertall av ungdommene mente at andre unge var mer religiøse enn dem selv. De tok med andre ord feil av sine jevnaldrende og kunne dermed være utsatt for et «fiktivt normpress». Hvorfor? Et svar handler om hvem informantene tenker på når de besvarer spørsmål om hva andre gjør og mener – hvem som befinner seg i «referansegruppa», og muligheten for at referansegrupper nettopp kan bestå av folk som er særlig synlige, men med holdninger som ikke er typiske. Et velkjent eksempel fra hverdagslivet til alle som har barn, er de endeløse tiradene om at «alle andre får lov». Argumentet brukes nok noen ganger strategisk av den oppvoksende slekt – de vet at det er feil – men det er liten tvil om at de ofte tror på det. Og selv om ringerunder til andre foreldre viser at det sjelden stemmer, kan det likevel være slik at særlig toneangivende individer i omgangskretsen faktisk har større frihet.

Også når det gjelder hvordan respondentene i vår studie svarer om hva de tror folk i eget nærmiljø mener om å skyte ulv ulovlig, kan det åpenbart være avgjørende hvem informantene tenker på. Hvem i nærmiljøet tenker de på når de svarer? Hvem får tilhøre referansegruppa? Det er ikke usannsynlig at det nettopp er folk som aksepterer ulovlig ulvejakt. Vi vet at en del ulvemotstandere gjør ganske mye av seg, ikke minst på sosiale medier, og at noen av dem befinner seg i posisjoner som gir god tilgang til lokale medier. Som vi har vært inne på, har flere slike gitt uttrykk for stor forståelse for ulovlig jakt i ymse medieoppslag, og våre intervjuundersøkelser har vist det samme. Mange av respondentene tenker nok på slike tydelige stemmer når de svarer. Men synlighet og tydelig stemme i lokalmiljøet betyr ikke nødvendigvis at de representerer et flertall. Når det gjelder dette spørsmålet, er det i alle fall de som har aksept for å skyte ulv ulovlig som har den mest avvikende holdningen.

Ulvekonfliktene framstilles ofte som en konflikt mellom by og land, men meningslandskapet er sammensatt både i byen og på bygda. Forskjeller mellom by og bygd finnes. Det er det ingen tvil om. Negative holdninger er mest utbredt på mindre steder og det er mer vanlig å like ulv blant folk i byene. Men positive oppfatninger til at det finnes ulv i Norge er mer utbredt enn et negativt syn også på de mindre stedene, og det gjelder også blant folk som mener at de har ulv nær eget bosted (Krange m.fl. 2011 og 2017, Krange og Skogen 2018). Men det er vårt inntrykk at dette bildet bare i liten grad har nådd fram til offentligheten.

Flere ser seg nok tjent med å opprettholde ideen om at et stort flertall på bygda er mot ulv. Forestillingen er en forutsetning for argumentasjonen som går ut på å framstille ulven som noen folk flest opplever som en belastning, og en belastning som en urban maktelite påfører alminnelige bygdefolk. Og mange medier har fulgt opp og bidratt til å sementere konstruksjonen av ulvekonflikten som en konflikt mellom by og land. Selv om alle sider har sluppet til, både i aviser og andre medier, kan det ikke være tvil om at rovdyskskeptikerne har hatt svært grei tilgang til mikrofonstativene. Hvis det er folk med slike oppfatninger som er mest synlige som representanter for hele lokalsamfunn, er det ikke rart om mange tar feil når de skal bedømme oppfatningene om ulovlig jakt på ulv i eget nærmiljø. Vi ser trolig en parallell til det det fiktive normpresset vi omtalte ovenfor. Informanter som egentlig er på linje med et flertall i nærmiljøet, oppfatter seg som avvikende. Og motsatt kan mange av de som egentlig har avvikende synspunkter, kjenne seg på linje med et flertall som ikke finnes. Derfor mener vi at begrepet «majoritetsmisforståelsen» er dekkende her.

4 Aksept i kontekst

Til nå har vi vist hva informantene i de tre utvalgene mener om å skyte ulv ulovlig, og vi har sett på noen helt enkle sammenhenger. Bakgrunnen har vært de rådende rovdyrpolitiske forholdene i Norge, muligheten for at aksept har politiske dimensjoner, og at slike lovbrudd kan ha en viss legitimitet i befolkningen. I det følgende skal vi gå nærmere inn på et spørsmål om hvor i det norske samfunnet slik aksept er mest utbredt. Vi kommer til å ta i betraktning både typiske bakgrunnsvariabler (som kjønn, alder, utdanning og bosted) og ulike holdningsvariabler. Når det gjelder det siste, er analysen lagt opp for å se om våre data tyder på at ulovlig jakt på ulv kan forstås som politiske handlinger (von Essen 2015). von Essen gjennomførte dybdeintervjuer med svenske jegere, og som i alle slike studier var antallet informanter begrenset. Man kan få god innsikt i hvordan folk tenker om et tema, men metoden lar oss ikke vite noe sikkert om hvor utbredt ulike holdninger eller oppfatninger er. Som vi var inne på innledningsvis, er det meget godt samsvar mellom von Essens funn og våre egne kvalitative studier. Vi bygger videre på resultatene fra de svenske og norske kvalitative studiene på to måter: Vi analyserer data fra jegerutvalget for undersøke i hvor stor grad vi kan finne igjen slike mønstre i et stort representativt utvalg. Vi gjør det samme med det nasjonale befolkningsutvalget, for på den måten å undersøke om vi kan se lignende mønstre i befolkningen uavhengig av om de er jegere eller ikke.

Her skal vi først se på det nasjonale befolkningsutvalget. Vi kommer tilbake til jegerne i kapittel 5. Vi stiller spørsmål om hvilke deler av befolkningen som støtter ulovlig jakt, og videre om hvordan dette henger sammen med politiske oppfatninger, holdninger eliter og tilliten man har til ulike aktører og institusjoner som arbeider med og uttaler seg om miljøspørsmål. Vi kaller det «Miljøinstitusjoner».

4.1 Variabler

Analysene i dette kapitlet er basert på data fra det nasjonalt representative utvalget. Bakteppet er de ulovlige avlivningshandlingenes potensielle legitimitet og hensikten med analysene er å identifisere hvilke grupper i befolkning som mest sannsynlig kan akseptere ulovlig jakt på ulv. Vi starter med en oversikt over variablene.

Tabell 1. Koding, gjennomsnitt og standardavvik for variablene i kapitlet.

Variabel	Koding	Gj.snitt	SD
Aksept for ulovlig jakt på ulv	1 (fullstendig uakseptabelt) til 5 (fullstendig akseptabelt)	2,09	1,31
Anti-elitisme	0 (helt uenig) til 4 (helt enig)	2,60	0,85
«Global oppvarming en myte»	1 (helt uenig) til 5 (helt enig)	2,16	1,17
«Vi har nok immigranter»	1 (helt enig) til 5 (helt uenig)	2,53	1,24
Kjønn	0 (kvinne) 1 (mann)	0,50	0,50
Alder	18 til 80+ (antall år)	49,44	16,34
Utdanningsnivå	1 (max grunnskole) til 5 (universitet 4 år+)	2,82	1,13
Inntekt	1 (<200 000 NOK) til 9 (>1 000 000 NOK)	3,59	2,05
Størrelse på bosted	1 (<200 innbyggere) til 7 (>300 000 innbyggere)	4,24	0,38
Ulv nær eget bosted	0 (alle som ikke svarte ja) 1 (ja)	0,24	0,43
Jeger	0 (nei) 1 (ja)	0,11	0,31
Holdning til ulv i Norge	1 (misliker sterkt) til 5 (liker godt)	3,58	1,29
Tillit til miljøinstitusjoner	0 (svært lav tillit) til 4 (veldig høy tillit)	2,38	0,80

Hvordan den avhengige variabelen «aksept for ulovlig jakt på ulv» er målt, har vi redegjort for i forrige kapittel. Der finnes også en detaljert gjennomgang av hvordan de tre ulike utvalgene skåret (**figur 4a,b,c**). Til forskjell fra den gjennomgangen kommer vi her til å bruke «Aksept for ulovlig jakt på ulv» som en kontinuerlig variabel som varierer fra 1 (fullstendig uakseptabelt) til 5 (fullstendig akseptabelt). Det samme gjelder spørsmålet om man liker eller misliker at det finnes ulv i Norge.

Blant alle informantene fra Gallup-panelet finnes informasjon om standard bakgrunnsvariabler som kjønn, alder, utdanningsnivå og inntekt. Utdanningsnivået måles på en fem-delt skala hvor informantene har angitt sin høyeste fullførte utdanning: Grunnskole, Videregående utdanning, Fagutdanning, Universitets- og høgskoleutdanning inntil 4 år, Universitets og høgskoleutdanning mer enn 4 år. Variabelen «Inntekt» er et mål på årlig personlig inntekt, hvor skalaen som starter på NOK 200 000 (eller mindre) øker med 100 000 for hvert nivå til NOK 1 000 000 (eller mer).

Fra informasjonen som alt finnes om panelet, har vi også tatt med en variabel hvor respondene hadde angitt hvor enig eller uenig de var i utsagnet «Vi har nok innvandrere og asylsøkere her i landet». Svarene er angitt på en skala som varierer fra 1 (helt enig) til 5 (helt uenig). Her er det verdt å merke seg at skalaen går fra enig og i stigende retning mot uenig, altså i motsatt retning av retningen av det de fleste ville forvente. Det må man når effekten av variabelen vurderes. Det kan virke merkelig å ta med en variabel som måler holdning til innvandrere når temaet er aksept for ulovlig jakt på ulv. Men i den bredere miljøforskningen har slike sammenhenger fått økende betydning de seinere åra. For eksempel har man innenfor forskningen om «klimafornekelse» funnet at menn med innvandrerskeptiske holdninger langt oftere enn andre avviser at menneskeskapte klimaendringer er en realitet (Forchtner og Kølvråa 2015, Lockwood, M. 2018, Krange et al 2018). Det viser at oppfatninger om fenomener som klimaendringer ikke er løsrevet fra mer allmenne meningssystemer og verdsett, vi kan gjerne kalle det folks grunnleggende «verdensbilde». Tvert imot, oppfatninger om spørsmål med politiske eller verdimeslige dimensjoner er vanligvis forankret i disse verdensbildene. Dette samsvarer godt med innsikter fra vår egen forskning om ulvekonfliktene. Vi har gang på gang vist at motstand mot ulv føyer seg inn i mer generelle motsetningsforhold i samfunnet (se for eksempel Skogen et al 2013, 2017). En del av dette handler om et opprør mot (eller i det minste sterk misnøye med) maktinstitusjoner og samfunnsgrupper som anses å tilhøre eliten i det norske samfunnet.

Vi ba også informantene ta stilling til utsagnet «Global oppvarming er en myte». Skalaen gikk fra 1 (helt uenig) til fem (helt enig), som vanlig. I tillegg konstruerte vi en indeks for anti-elitisme som består av utsagnene: «Elitene («toppene» innen politikk, forvaltning, næringsliv, osv.) bestemmer samfunnsutviklingen over hodene på vanlige folk», «Politikerne er mest opptatt av å sikre seg selv og sine egne posisjoner», «Ekspertene uten praktisk erfaring bestemmer for mye her i landet», «Vanlige folk er ærligere enn politikere» og «Sunt folkevett er bedre enn formell utdanning». Dette er utsagn som på litt ulik måte fanger opp skepsis til og motstand mot folk som har stor makt og innflytelse her i landet. Eksemplifisert med eksperter, politikere og det vi litt abstrakt her har kalt eliter. Også disse utsagnene skulle vurderes ved hjelp av skalaen fra 1 (helt uenig) til 5 (helt enig). Indeksen er rett og slett gjennomsnittskåren på disse variablene, og den får dermed også 1 og 5 som ytterpunkter. Den har god intern konsistens med en Cronbach's Alpha på 0,81. Det betyr at de fem utsagnene virkelig fanger opp en felles dimensjon ved folks holdninger til det en kan kalle «eliter». Høy skåre på indeksen betyr at man er sterkt skeptisk til eliter.

Mulige motsetninger mellom by og land er en selvskreven dimensjon i enhver samfunnsvitenskapelig studie som har med rovdyrforvaltning å gjøre, og tidligere studier har vist at det faktisk er forskjeller i holdninger til rovdyr, og ikke minst ulv (se for eksempel Krange et al. 2017). Det er også spørsmålet om man jakter eller ikke og spørsmålet om man har ulv i nærheten. Informantene rapporterte størrelsen på stedet de bor på en skala som så slik ut: 1 (Mindre grend eller spredtbygd strøk), 2 (200-2000 innbyggere), 3 (2000-10 000 innbyggere), 4 (10 000-40 000 innbyggere), 5 (40 000-100 000 innbyggere), 6 (100 000-300 000 innbyggere) og 7 (Oslo). På spørsmålet «Finnes det ulv i traktene der du bor?» svarte informantene «Ja», «Nei» eller «Vet

ikke». Variabelen ble kodet om. Her var vi interessert i hvordan de som mener å ha ulv i sine nærområder skiller seg fra alle andre. Derfor slo vi sammen «Nei» og «Vet ikke». Av samme grunn la vi også inn gruppen som ikke hadde besvart spørsmålet i denne samlekategorien. Vårt fokus er hvordan de som svarte ja, altså de som mener at de har ulv i traktene der de bor, skiller seg fra alle de andre. For å karakteriseres som jeger, måtte man svare ja på spørsmålet «Har du selv vært på jakt de siste fem årene?».

Vi tar også med en variabel som har vist seg å ha klar (positiv) sammenheng med et positivt syn på ulv Norge. I flere undersøkelser har vi, på litt forskjellige måter, spurt respondentene om graden av tillit de har til ulike organisasjoner og aktører som har meninger om og/eller ansvar for og søker innflytelse over rovviltpolitikk og forvaltning: Politiske organer, offentlige etater, organisasjoner i landbruket og miljøorganisasjoner (for eksempel Naturvernforbundet), men også andre aktører som «Vanlige folk som bruker sunn fornuft» og «Erfarne jegere». Denne gangen fikk informantene følgende spørsmål: «Hvor stor tillit vil du si at du har til aktørene og institusjonene på lista nedenfor?» Svarene ble gitt på skalaen 1 «Svært stor tillit», til 5 «Svært liten tillit». Vi konstruerte en indeks basert på vurderingene av disse seks: «Statens naturoppsyn SNO», «Klimaforskere», «Biologer», «Miljødirektoratet», «Naturvernforbundet» og «Klima- og miljødepartementet». Også denne indeksen er et gjennomsnitt av skårene på disse variablene, og har god intern konsistens (Cronbach's Alpha på 0,87).

Dette var altså en gjennomgang av variablene som kommer til å inngå i analysene nedenfor. I første omgang kommer vi til å se på bakgrunnsvariablene hver for seg, og undersøke om de har sammenheng med aksept for å skyte ulv ulovlig. Som en avslutning av denne delen av rapporten skal vi se alle variablene i sammenheng.

4.2 Bivariate sammenhenger

I **tabell 2** rapporterer vi bivariate regresjonskoeffisienter, som kan tolkes som gjennomsnittlig endring i den avhengige variabelen (aksept for å skyte ulv ulovlig) når verdien på den uavhengige variabelen økes med 1.

Tabell 2. Aksept for ulovlig jakt på ulv. Bivariate regresjoner.

Uavhengig variabel:	B	S.E.	Beta	t	Sig.
Anti-elitisme	,275	,028	,177	9,9	,000
«Global oppvarming en myte»	,282	,020	,251	14,3	,000
«Vi har nok immigranter»	-,215	,021	-,186	-10,4	,000
Kjønn	,091	,048	,035	1,9	,055
Alder	,014	,001	,172	9,6	,000
Utdanningsnivå	-115	,021	-,099	-5,5	,000
Inntekt	-,010	,012	-016	-0,9	,373
Størrelse på bosted	-,102	,013	-,141	-7,8	,000
Ulv nær eget bosted	-,010	,056	-,003	-0,2	,851
Jeger	0,13	,077	,031	1,7	,092
Tillit til miljøinstitusjoner	-,564	,028	-343	-20,1	,000
Holdning til ulv i Norge	-606	,015	-597	-41,0	,000

Her ser vi på hver uavhengig variabel hver for seg. Vi ser at hva man mener om eliter og global oppvarming har signifikant positiv sammenheng med aksept for å skyte ulv ulovlig. Det betyr at sannsynligheten for å akseptere ulovlig ulvejakt øker med graden av enighet i utsagnet om global oppvarming som en myte, og med hvor skeptisk man er til eliter. Når det gjelder utsagnet om at «vi har nok immigranter og flyktninger her i landet», må vi huske at skalaen går fra helt enig til helt uenig. Jo høyere man skårer, jo mer uenig er man og jo større er sannsynligheten for at man heller ikke aksepterer ulovlig ulvejakt. For i noe større detalj å anskueliggjøre hva dette dreier seg om, kan vi ta utgangspunkt i indeksen for «anti-elitisme». Analysen viser at den enkle bivariate regresjonsmodellen har en konstant på 1,37. Det kan tolkes som et uttrykk for hva de som skårer aller lavest på anti-elitisme-indeksen (de som skårer 0) mener om ulovlig jakt på ulv, og gjennomsnittlig ligger de nær verdien for «fullstendig uakseptabelt». Den ustandardiserte regresjonskoeffisienten (B) viser at gjennomsnittsverdien øker med 0,275 for hvert trinn på den uavhengige variabelen. Det innebærer at de som skårer høyest på anti-elitisme (de som skårer 4), har en gjennomsnittsskåre for aksept på 2,5, som viser at de tenderer mot å akseptere ulovlig jakt på ulv. Analysen styrker antagelsen om at aksept for ulovlig ulvejakt henger sammen med politisk meningsdannelse i bredere forstand; altså at de som har tydelige anti-elitistiske holdninger oftere enn andre har forståelse for ulovlig jakt på ulv.

Aksepten varierer ikke signifikant med årlig personlig inntekt og heller ikke med kjønn. Når det gjelder kjønn, kommer sammenhengen nesten opp på 0,05-nivået for signifikans og hvis det er en tendens, går den i retning av at menn har litt større tilbøyelighet enn kvinner til å akseptere ulovlig ulvejakt. Vi ser også at eldre og folk med lav utdanning har større tilbøyelighet enn unge og folk med høy utdanning til å akseptere ulovlig jakt på ulv. Disse sammenhengene er klart signifikante.

Som vi var inne på ovenfor, spiller forholdet mellom bygd og by en viktig rolle i diskusjonene om rovdyrforvaltning i Norge. Derfor må vi også undersøke om bostedsstørrelse har sammenheng med aksept for å skyte ulv ulovlig. I denne analysen (av «bostedsstørrelse») er endringen eller effekten -0,102. Sammenhengen er ganske sterk og klart signifikant. Jo større sted man bor på, desto mindre sannsynlig er det å akseptere ulovlig jakt på ulv. Men også her er situasjonen den at uansett hvor ruralt man bor, er det mest vanlig å mene at slike handlinger er fullstendig uakseptable.

Om man er jeger eller om man opplyser å ha ulv i nærheten av stedet man bor på, har ingen sammenheng med aksept for ulovlig ulvejakt. Dette er litt overraskende kanskje. Både jegere og folk som bor i områder med ulv er grupper som i sterkere grad enn mange andre konfronteres med konsekvensene at det finnes ulv i Norge, og en overbevisning som preger mange av diskusjonene om den, er at variasjonen i meninger om ulv i høy grad handler om hvor berørt man er. Samtidig vet vi at det er sterk korrelasjon mellom holdning til ulv og aksept for ulovlig jakt (se figurene 4a til 4c). Sett i sammenheng leder dette til hypotesen om at jegere og folk som bor i områder med ulv, skulle ha større tilbøyelighet til å akseptere ulovlig avlivning. Men slik er det altså ikke, og ved nærmere ettertanke er det kanskje ikke så overraskende. Ulven i Norge har liten konsekvens for de aller fleste, også for jegere og de som er bosatt i ulveområder. I tillegg er både jegere og folk som har ulven tett på egen bolig, åpenbart ganske uensartede grupper, formodentlig like uensartet som befolkningen ellers. Da kan man forvente at de ikke skiller seg i vesentlig grad fra andre når det gjelder aksept for den kriminelle handlingen å skyte ulv ulovlig.

Det kan framstå som paradoksalt at det samme også kunne vært skrevet med utgangspunkt i variabelen som måler bostedsstørrelse. Også på bygdene, i de mellomstore og store byene er befolkningen uensartet og sammensatt. Når vi likevel finner at by land-skalaen har klar signifikant effekt kan det ha sammenheng med at aksept for ulovlig ulvejakt og rovdyrholdninger i alminnelighet kan være elementer i mer generelle samfunnsmessige motsetningsforhold hvor også motsetninger mellom by og land spiller en rolle. En komplementerende forklaring er at det å ha ulv i nærheten av egen bolig ikke er et rent bygdefenomen. Folk som er bosatt i Elverum (21 000 innbyggere/spredt bebyggelse, men mange bor i og nær sentrum) og Moss (32 000 innbyggere)

kan for eksempel ha svart ja på spørsmålet om de har ulv i traktene der de bor. Og det samme kan mange fra Oslos østlige bydeler, som har ulven i Østmarka til nabo.

Tillit til miljøinstitusjoner slår kraftig ut. Jo sterkere tillit informantene oppgir, desto mindre er sannsynligheten for at de aksepterer ulovlig ulvejakt. Konstanten er 3,417 tilsvarer gjennomsnittskåren for gruppa som oppgir å ha svært liten tillit til miljøinstitusjonene. Informantene med svært lav tillit har med andre ord en klar tilbøyelighet til å akseptere ulovlig ulvejakt. Gitt effekten ($B = -0,559$) blir gjennomsnittskåren for gruppa som har svært lav tillit 1,181. Selv uttrykt som et gjennomsnitt ligger de tett på å mene at ulovlig ulvejakt er fullstendig uakseptabelt. Det samme gjelder spørsmålet om man liker eller misliker at det finnes ulv i Norge. Her er konstanten 4,258. Det vil si at gjennomsnittsverdien for de som oppga å mislike sterkt at vi har ulv i Norge er 3,653 ($4,258 - 0,606$), noe som ligger godt over på den halvdelen av skalaen som innebærer høy grad av aksept for ulovlig ulvejakt. I motsatt ende oppnår gruppa som liker godt at vi har ulv i Norge, skåren 1,233, som viser at de gjennomsnittlig ligger svært nær fullstendig uakseptabelt. Funnet svarer til det vi fant i forrige kapittel. Der så vi at blant dem som liker ulven godt, er det 82,5 prosent som mener at det fullstendig uakseptabelt å skyte ulv ulovlig, mens det samme bare gjelder 9,3 prosent blant de som misliker ulven sterkt. Sammenhengene er svært sterke og er med på å underbygge antakelsen om at aksept for ulovlig ulvejakt er et politisk standpunkt.

4.3 Bakgrunnsfaktorene sett i sammenheng

I tillegg til å gi oversikter over hva folk i Norge mener om ulovlig jakt på ulv, forfølger vi også en hypotese om at aksept for ulovlig ulvejakt har sammenheng med en oppfatning om slike handlinger er protesthandling med en politisk overtone, som «crimes of dissent». von Essen fant at dette var tilfelle blant mange av de svenske jegerne hun intervjuet (von Essen 2016). For oss var spørsmålet om viljen til å gi ulovlig ulvejakt legitimitet som politisk protesthandling, representerer en form for motstand som er isolert til spørsmål som angår rovdyr, eller om vi her er på sporet av en form for motstand med en bredere forankring. Det vil i så fall være i tråd med vår egen kvalitative forskning om meningsdannelsen rundt rovdyrspørsmålene (Skogen et al 2013). At det er tilfelle, har vi alt sett i avsnittet over, hvor det viste seg at aksept har klar sammenheng med så forskjellige politiske temaer som innvandring og klimaendringer, i tillegg til at det å ha anti-elitistiske holdninger også predikerer aksept for ulovlig jakt på ulv. I det følgende skal vi se på hvordan disse ganske ulike holdningene henger sammen. Vi vil i det følgende se bakgrunnsfaktorene i sammenheng.

Tabellen nedenfor gjengir resultatene fra en multipel lineær regresjonsanalyse. I den fulle modellen (Modell 5) har vi tatt med alle de uavhengige variablene som hadde signifikant effekt i de bivariate analysene i over. Det vil si at inntekt, om man er jeger og om man mener å ha ulv i traktene der man bor er utelatt her. Tabellen inneholder til sammen fem modeller. Grunnen til at vi gjør det på denne måten, er at vi da får en mulighet til å følge med på hvordan effektene av de ulike variablene endrer seg og påvirkes etter hvert som vi innfører nye variabler. Her har vi brukt informasjon om informantenes holdninger til eliter, klima og innvandring som eksempler på en type trassige og til dels politisk ukorrekte meninger. Vi har alt sett at aksept for å skyte ulv ulovlig har sammenheng med slike holdninger, og tolket det som uttrykk for at slik aksept ikke er et isolert fenomen, men et som føyer seg inn i en bredere sammenheng av opposisjon. Her blir spørsmålet om de andre uavhengige variablene kan være med på å utdype hva denne motstanden består i.²

² Det er et problem i lineær regresjon hvis de uavhengige variablene korrelerer for sterkt. Derfor testet vi for såkalt kolinearitet, men observerte ikke det. Samtlige VIF-verdier (Variance Inflation Factor) lå mellom 1 og 1,5. Videre er det en forutsetning for lineær regresjon at residualene, det vil si differansen mellom de observerte og predikerte verdiene på den avhengige variabelen (aksept for ulovlig ulvejakt), er normalfordelt. Normalfordelingen er i dette tilfellet ikke perfekt, men godt innenfor det vi vurderer som akseptabelt. «Alle modeller er gale, men noen er brukbare», heter det gjerne i metodelitteraturen. Vår modell er brukbar.

Tabell 3. Aksept for å skyte ulv ulovlig. Multippel regresjon (OLS).

Uavhengige variabler:	Avhengig variabel: Aksept for å skyte ulv ulovlig				
	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5
	B/Sig./Std.E	B/Sig./Std.E	B/Sig./Std.E	B/Sig./Std.E	B/Sig./Std.E
Anti-elitisme	.11*** (.03)	.07** (.03)	.06* (.03)	.05 ^{ns} (.03)	-.03 ^{ns} (.03)
«Global oppvarming en myte»	.22*** (.02)	.19*** (.02)	.19*** (.02)	.11*** (.02)	.08*** (.02)
«Vi har nok immigranter»	-.12*** (.02)	-.13*** (.02)	-.13*** (.02)	-.10*** (.02)	-.05*** (.02)
Alder		.01*** (.001)	.01*** (.02)	.01*** (.001)	.00 ^{ns} (.001)
Utdanningsnivå		-.03 ^{ns} (.02)	-.03 ^{ns} (.02)	-.03 ^{ns} (.02)	-.00 ^{ns} (.02)
Størrelse bosted			-.05*** (.01)	-.04*** (.01)	-.01 ^{ns} (.01)
Tillit miljøinstitusjoner				-.43*** (.03)	-.22*** (.03)
Holdning til ulv i Norge					-.54*** (.02)
Konstant	1.64	1.52	1.82	3.19	4.62
R ²	.083	.094	.099	.148	.383
R ² endring		.011	.005	.049	.235

Modell 1: Her er de tre variablene som måler holdninger til eliter, klima og innvandring tatt med. Det første å legge merke til, er at effektene er redusert sammenlignet med de vi observerte i **tabell 2**. Grunnen er at de tre bakgrunnsvariablene både korrelerer med hverandre og med aksept for ulovlig jakt på ulv. Vi ser for eksempel at den bivariate effekten av anti-elitisme som var $B=,28$ nå er redusert til $B=,11$. Det vil si at nå vi ser på informanter som mener det samme når det gjelder innvandring og global oppvarming, gjør det fremdeles en forskjell hvordan man stiller seg til elitene, men det betyr mindre enn da vi så på alle under ett. Modellen forklarer bare 8,3 % av variansen (R^2).

Den substansielle bakgrunnen for det observerte mønstret er at dette er politiske vurderinger eller oppfatninger som henger sammen. Dersom man er enig i at global oppvarming er en mye, er det også mer sannsynlig at man har anti-elitistiske holdninger og i tillegg mene at «vi har nok innvandrere og asylsøkere her i landet». Aksept for ulovlig jakt på ulv føyer seg med andre ord inn i et sett politiske holdninger som på litt ulike måter uttrykker frustrasjon og protest mot den politiske eliten og politikken som føres.

Modell 2 og 3: Når variablene alder og utdanningsnivå føyes til modellen, ser vi en ytterligere reduksjon i effektene av anti-elitisme og holdningen til global oppvarming. Meningen om innvandrere holder stand. Effekten er signifikant og på samme nivå som i Modell 1. Vi ser også at utdanning ikke lenger har signifikant effekt. Det betyr selvsagt ikke at utdanning er uten betydning, men innad i grupper som har de samme holdningene til eliter, klima og innvandring, betyr utdanningsforskjeller lite for graden av aksept. Alder påvirker omtrent på samme nivå som i tabell 2. Det kan tolkes som at holdningsmålene i modell 1 i mindre grad har sammenheng med alder. I modell 3 ser vi at størrelsen på stedet der man, bor blir halvert sammenlignet med den bivariate effekten (**tabell 2**). Effekten fra de andre variablene er ganske upåvirket. Vi kan også legge merke til at den samlede økningen i forklart varians (R^2 endring) bare er 1,6 prosent. Det vil si at vi i grunnen ikke har forstått så mye mer av variasjonen i aksept for ulovlig ulvejakt ved å se på alder, utdanning og større på bosted.

Modell 4 og 5: Her innføres variablene tillit til miljøinstitusjoner og holdningen man har til ulv i Norge. Vi ser at aldersvariabelen mister all kraft. Selv når man sammenligner grupper som er like med hensyn til tillit og rovdyrholdning er det selvstendige signifikante effekter av meningene man har om global oppvarming og innvandringen til landet. De er riktig nok ikke særlig sterke, men det innebærer altså at den estimerte sannsynligheten for å akseptere ulovlig jakt på rovdyr er del av en «pakke» som også omfatter holdninger til klima og innvandring. Selv når vi sammenligner grupper som er på samme nivå når det gjelder tillit til miljøinstitusjoner og holdninger til ulv.

Det tematiske bakteppet her er den potensielle legitimiteten til det å skyte ulv ulovlig. Dersom handlinger skal oppnå legitimitet må det finnes tilstrekkelig aksept for at de er rettmessige (her: aksept til tross for at de er illegale). Våre tall tyder på at ulovlig avlivning av ulv generelt har ganske liten støtte i befolkningen og dermed lav legitimitet. Selv om det bare er 49 prosent som svarer at slike handlinger er fullstendig uakseptable, er det langt færre, bare 7,8 prosent, som svarer at fullstendig akseptabelt. Likevel, støtten til illegal felling av ulv finnes tross alt, og den er mest utbredt blant folk som også på andre måter går på tvers av dominerende holdninger, som har liten tillit og stiller seg i opposisjon til elitene. Slik gir vår empiri et uttrykk for at selve lovbruddet, å skyte ulv uten tillatelse fra myndighetene, oppfattes som politiske motstandshandlinger. Og det er trolig nettopp å se dem som politisk motivert, som skal til for å gi slike ulovlige handlinger legitimitet. Dette handler neppe om en generell tilslutning til lovbrudd.

5 Jegerne

I analysene som er presentert hittil, har vi sammenlignet utvalget fra jegerregisteret med våre to øvrige utvalg. Nå skal vi se nærmere på jegerne, siden vi (som vi forklarte innledningsvis) antar at de oppfatninger som finnes i jegermiljøene er særlig viktige for å legitimere eller fordømme ulovlig jakt på ulv og lignende handlinger. Respondentene i jegerutvalget ble stilt en del spørsmål som bare er relevante for jegere, og som de to andre utvalgene derfor ikke fikk.

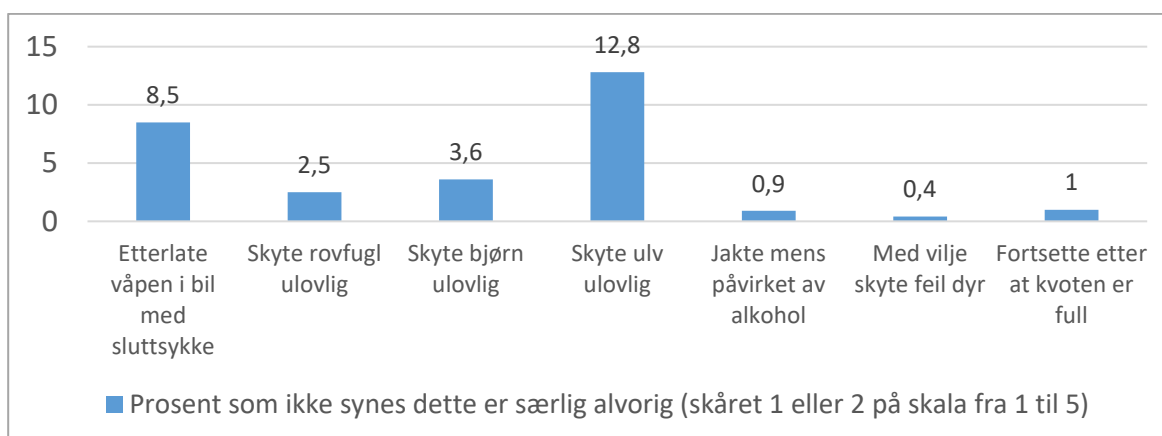
5.1 Jegeres syn på ulovlig ulvejakt og andre jaktrelaterte overtredelser

I **figur 1** i kapittel 3, som sammenligner synet på ulovlig jakt på ulv mellom våre tre utvalg, så vi at nesten 55 prosent av jegerne fant det fullstendig uakseptabelt å skyte ulv ulovlig. Dette var en høyere andel enn i det nasjonale befolkningsutvalget, og markert høyere enn i lokalsamfunnsutvalget fra ulvesonen. Vi så også at rundt 15 prosent av jegerne syntes det er mer eller mindre akseptabelt, noe som er akkurat likt det nasjonale utvalget, men tydelig lavere enn i lokalsamfunnsutvalget fra ulvesonen. Jegere i sin alminnelighet er med andre ord vel så kritiske til å skyte ulv ulovlig som andre grupper i samfunnet. Likevel er det, som vi også var inne på i kapittel 3, verdt å merke seg at ca. 45 prosent *ikke* svarer «fullstendig uakseptabelt» om en forbrytelse som er høyt prioritert av påtalemyndigheten og som har ganske lange strafferammer. Ikke minst derfor er det interessant å finne ut hvordan jegere vurderer alvorligheten av å skyte ulv ulovlig opp mot andre overtredelser som har med jakt å gjøre.

Jegerne ble presentert for en rekke jaktrelaterte regelbrudd som de skulle rangere på en 5-delt skala, der 1 er «ikke alvorlig i det hele tatt» og 5 er «svært alvorlig». Dette var:

- Etterlate våpen i bilen uten å ta ut sluttstykket
- Skyte en rovfugl ulovlig
- Skyte en bjørn ulovlig
- Skyte en ulv ulovlig
- Jakte mens man er påvirket av alkohol
- Bevisst skyte feil dyr
- Fortsette jakta selv om man vet at kvoten er fylt

I **figur 6** viser vi hvor stor andel av jegerutvalget som vurderer ulike hendelser som ganske lite alvorlige. Det er de som har skåret 1 eller 2 på skalaen der 1 er «ikke alvorlig i det hele tatt».

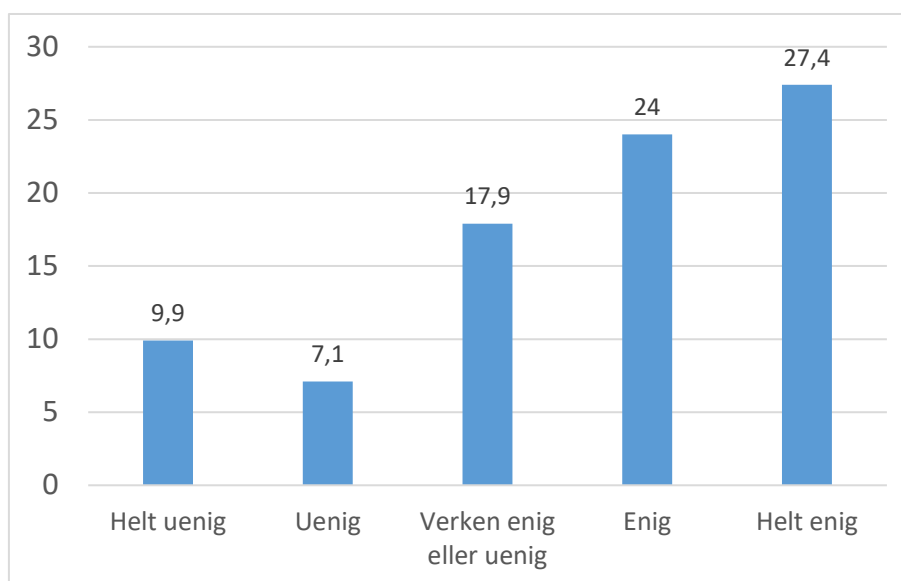
Figur 6. Jegeres syn på jaktrelaterte overtredelser. (N=851)

Vi ser at å skyte ulv ulovlig er den handlingen som flest oppfatter som lite alvorlig. Nest flest mener det er lite alvorlig å etterlate våpen med sluttstykke i bilen, mens det for de øvrige overtredelsene er langt færre som vurderer dem som lite alvorlige. Andelen som anser det som nokså lite alvorlig å skyte ulv ulovlig, samsvarer godt med andelen som finner ulovlig jakt på ulv helt eller ganske akseptabelt (slik vi så i **figur 1**). Tallene er ikke helt identiske, men det kan vi heller ikke vente, ettersom spørsmålene er stilt på forskjellig måte.

At såpass mange anser å skyte ulv som lite alvorlig sammenlignet med andre overtredelser, er bemerkelsesverdig. Forskjellen er stor også sammenlignet med skyte bjørn og rovfugl ulovlig. Nærmest kommer å etterlate våpen i bilen uten lovpålagte forholdsregler, men dette er trolig en handling som i mange tilfeller kan handle om forglemmelse og hvor mange formildende omstendigheter kan tenkes (våpen ikke ladd, ikke folk i nærheten, osv.). Av klare regelbrudd ser det ut som om det å skyte ulv ulovlig kommer i en egen kategori ved at en såpass mye større andel av jegerne ser det som lite alvorlig.

5.2 Er ulovlig jakt på ulv uttrykk for protest?

Før vi går videre, skal vi se hva jegere selv mener om vår hypotese, at ulovlig jakt på ulv kan være et uttrykk for misnøye, og inneholde et element av protest. Vi har rett og slett presentert respondentene for følgende utsagn: De som driver med ulovlig ulvejakt gjør det som en protest mot gjeldende rovviltpolitikk. Svarene skulle som vanlig avgis på en skala fra 1 til 5 (fra «helt uenig» til «helt enig»).

Figur 7. De som driver med ulovlig ulvejakt gjør det som en protest mot gjeldende rovviltpolitikk (prosent). N = 851

Som vi ser, er drøyt halvparten mer eller mindre enige i utsagnet. Dessuten er det god del som ikke har noen oppfatning. Bare 17 prosent avviser, mer eller mindre klart, en slik påstand. At ulovlig jakt på ulv i større eller mindre grad kan knyttes til en form for opposisjon mot dagens ulveforvaltning, synes å være en oppfatning med ganske stor tilslutning. At jegere selv oppfatter det slik, må være et tegn på at de har observert noe av det samme som vi har. På hvilket grunnlag disse oppfatningene er dannet (egne erfaringer fra jaktmiljø, media, osv.) kan vi imidlertid ikke si noe om. Mange jegere er likevel i en posisjon der de lettere kan danne seg et bilde av dette, enn det mange som ikke er jegere er.

5.3 Bakgrunnsfaktorer som påvirker synet på å skyte ulv ulovlig

Vi skal nå undersøke hvordan ulike bakgrunnsfaktorer påvirker jegeres syn på ulovlig jakt på ulv, altså spørsmålet om hvor alvorlig man synes det er å skyte ulv ulovlig (jfr. f.eks. **tabell 2**). Med et unntak velger vi de samme variabler som vi har sett på i normalbefolkningsutvalget, kjønn, alder, utdanningsnivå, om man har ulv i traktene der man bor eller ikke, størrelse på bosted (urban-rural) og tillit til miljøinstitusjoner, men i stedet for antielitisme benytter vi her et mål på politisk fremmedgjøring. Årsaken til dette er at vi har ønsket å prøve ut litt ulike instrumenter, som fanger opp litt ulike nyanser når det gjelder folks forhold til, eller opplevelse av, makt og politikk. Her har vi tatt utgangspunkt i en faktoranalyse (metode som fanger opp underliggende dimensjoner i et spørsmålsbatteri med mange elementer) av en rekke spørsmål om folks opplevelse av sin egen innflytelse på politikk og samfunnsliv. Denne faktoranalysen (tabeller i vedlegg) gir to faktorer, hvor den ene nettopp uttrykker det vi har valgt å kalle «politisk fremmedgjøring», og den andre kan kalles «politisk selvtilit». På grunnlag av faktoranalysen konstruerer vi en indeks for politisk fremmedgjøring, som er gjennomsnittskåre på følgende utsagn (som respondentene også her skulle si seg mer eller mindre enige i, på en skala fra 1 til 5):

- Politikk gjøres ofte så innviklet at vanlige folk ikke kan forstå hva det dreier seg om
- Folk som meg kan godt stemme ved valg, men vi har ingen innflytelse over politikken og samfunnsutviklingen
- Elitene («toppene» innen politikk, forvaltning, næringsliv, osv.) bestemmer samfunnsutviklingen over hodene på vanlige folk
- Politikerne er mest opptatt av å sikre seg selv og sine egne posisjoner
- Ekspertene uten praktisk erfaring bestemmer for mye her i landet
- Vanlige folk er ærligere enn politikere
- Sunt folkevett er bedre enn formell utdannelse

Som vi ser, er det også med noen utsagn her som kan indikere en mer passiv fornemmelse av avmakt, sammenlignet med indeksen vi brukte i kapittel 4, som er basert på utsagn som avspeiler en mer «offensiv» antielitisme. Anti-elitisme-indeksen er ikke basert på faktoranalyse, men laget ut fra vårt ønske om å måle nettopp anti-elitisme. Men den nye fremmedgjørings-indeksen har også en høy intern reliabilitet: Cronbach's Alpha = 0,84. Dette er en meget god intern reliabilitet, som viser at de inkluderte variablene med rimelighet kan tolkes som koblet til en felles underliggende dimensjon.

I de videre analysene inkluderer vi bare indeksen for politisk fremmedgjøring. En tilsvarende indeks for «politisk selvtilit» - som er et negativt speilbilde – gir ingen vesentlig tilleggsforklaring i multivariate modeller (vi har forsøkt), og gjør slike modeller mer kompliserte enn nødvendig.

Vi skal dessuten se på en faktor som bare er aktuell for jegere, nemlig hva man anser som sitt grunnleggende motiv for å drive med jakt. Vi har latt jegerne ta stilling til en rekke utsagn om hvorfor man driver med jakt. Ved hjelp av faktoranalyse (tabeller i vedlegg) indentifiserte vi da tre profiler, nemlig at et hovedmotiv er ønsket om naturopplevelse og kunnskap om dyr, at kjøttutbyttet betyr mest, og at forvaltning av viltbestander og ivaretagelse av tradisjoner er det viktigste. Her skal vi ta med oss den siste profilen videre. Vi begrenser oss til denne, etter å ha forsøkt å inkludere også de andre i multivariate analyser, og det viser at de ikke bidrar særlig mye til forklaring utover det «tradisjon og forvaltning» gjør. Vi har da laget en indeks som er gjennomsnittskåren på følgende utsagn, der respondentene på vanlig måte har sagt seg mer eller mindre enige på en femdelt skala:

- Jeg er en del av et miljø der jakt er svært betydningsfullt
- Jeg jakter fordi viltbestandene må forvaltes
- Jeg jakter fordi jakt er en viktig tradisjon

Vi får en moderat, men – siden det bare dreier seg om tre elementer³ - akseptabel alfa-reliabilitet der Cronbach's Alpha = 0,63. Det betyr at vi kan gå ut fra at utsagnene i betydelig grad reflekterer en underliggende dimensjon, som vi synes det er rimelig å betegne som nettopp «tradisjon og forvaltning». Dette finner vi det rimelig å knytte til et forhold til jakt som innebærer ivaretagelse av en høstingstradisjon og en opplevelse av forvalteransvar, samtidig som jakt er en viktig del av livet.

Siden vi måtte spørre respondentene i jegerutvalget om alle bakgrunnsdata (alder, kjønn, utdanning, osv.), er enkelte av disse skåret annerledes enn i befolkningsutvalget, der data om deltakere i Gallup-panelet fantes fra før. Alder i jegerutvalget er skåret på en 6-delt skala fra «15-24 år» til «65 år og over». Utdanning er skåret på en 4-delt skala fra «kun grunnskole» til «4 år eller mer på universitet eller høyskole». De andre variablenes oppbygning er forklart i kapittel 4.

Vi presenterer først en tabell som viser skåringen av de ulike variablene, samt gjennomsnittsskåre og standardavvik (**tabell 4**).

Tabell 4. Koding, gjennomsnitt og standardavvik for variablene i kapitlet.

Variabel	Koding	Gj.snitt	SD
Aksept for ulovlig jakt på ulv	1 (fullstendig uakseptabelt) til 5 (fullstendig akseptabelt)	1,97	1,28
Kjønn	1 (kvinne) 2 (mann)	1,93	0,26
Alder	1 (15-24) til 6 (65 og over)	3,65	1,55
Utdanningsnivå	1 (max grunnskole) til 4 (universitet 4 år+)	2,63	0,89
Størrelse på bosted	1 (<200 innbyggere) til 7 (>300 000 innbyggere)	3,60	1,68
Ulv nær eget bosted	0 (alle som ikke svarte ja) 1 (ja)	0,39	0,48
Jaktmotiv tradisjon forvaltning	1 (ikke motivert av dette) til 5 (i høy grad motivert av dette)	3,57	0,97
Politisk fremmedgjøring	1 (opplever ikke fremmedgj.) til 5 (opplever høy grad fremmedgj.)	3,65	0,84
Tillit til miljøinstitusjoner	1 (svært lav tillit) til 5 (svært stor tillit)	3,07	0,87

Siden både avhengige og uavhengige variabler her kan betraktes som kontinuerlige, har vi gjennomført bivariate regresjonsanalyser der vi kan se hvordan hver enkelt uavhengig variabel (hver for seg) er forbundet med den avhengige variabelen *syn på ulovlig ulvejakt*. Resultatene presenteres i **tabell 5**.

³ Alpha påvirkes av antallet elementer. Færre elementer gir i seg selv en lavere verdi, selv om elementene henger godt nok sammen til at de kan tolkes som knyttet til en underliggende dimensjon.

Tabell 5. Aksept for ulovlig jakt på ulv. Bivariate regresjoner

Uavhengig variabel:	B	S.E.	Beta	t	Sig.
Kjønn	,144	,173	,029	,043	,405
Alder	-,015	,028	-,018	-,532	,595
Utdanningsnivå	-,241	,049	-,166	-4,903	,000
Størrelse på bosted	-,151	,026	-,198	-5,872	,000
Jaktmotiv: Tradisjon/forvaltning	,099	,019	,180	5,251	,000
Politisk fremmedgjøring	,051	,009	,204	5,600	,000
Tillit til miljøinstitusjoner	-,100	,008	-,416	-12,295	,000

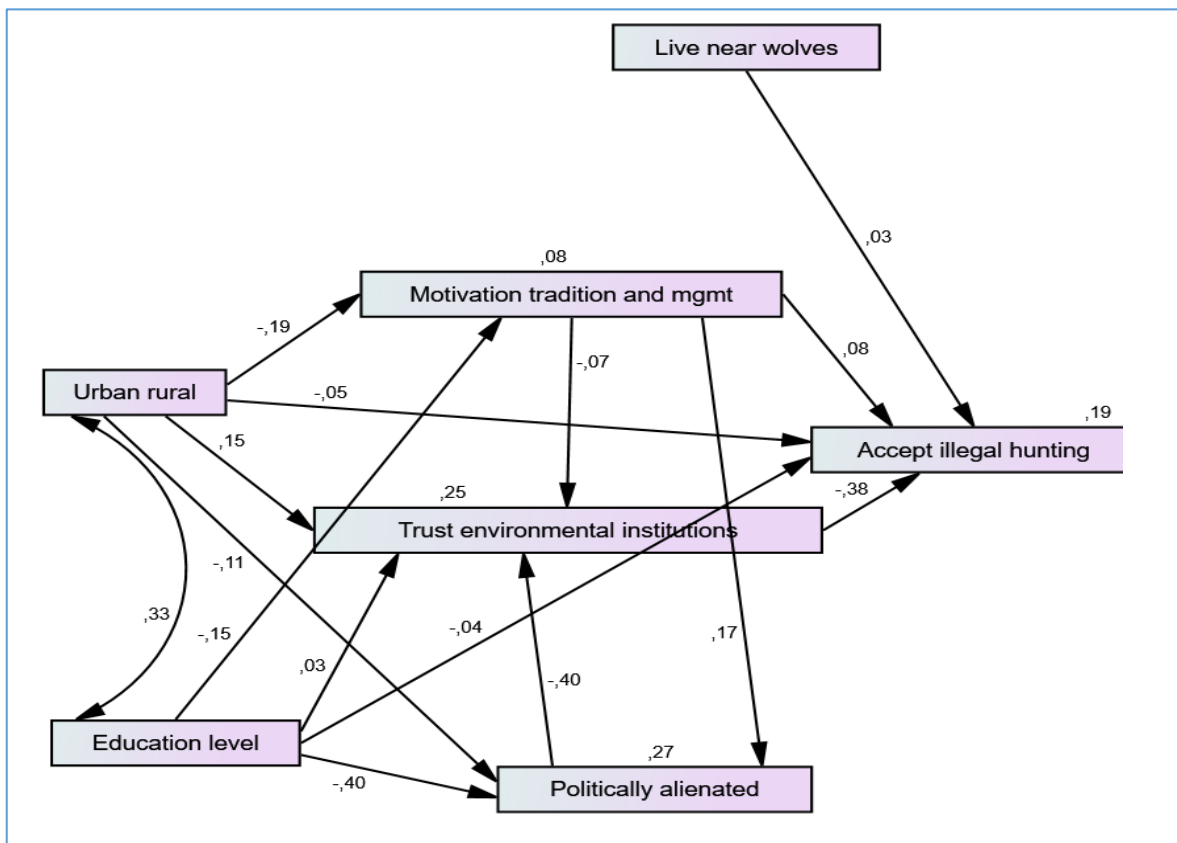
Vi finner at verken kjønn eller alder har noen betydning her (ingen signifikant effekt). Dette er ulikt det vi så i normalbefolkningsutvalget, selv om kjønnsforskjellene var små også der. Vi kan kanskje betrakte dette som vårt første funn fra jegerutvalget: Blant jegere finnes det ikke kjønns- eller aldersforskjeller i synet på ulovlig ulvejakt.

Vi ser at det er klart signifikante sammenhenger mellom alle de øvrige variablene og synet på ulovlig ulvejakt. Hvordan dette arter seg når vi undersøker hvordan disse variablene virker sammen, og til dels gjennom hverandre, skal vi straks komme tilbake til. Men **tabell 4** viser at det – blant jegere – er større sannsynlighet for å akseptere ulovlig ulvejakt hvis man bor i nærheten av ulv, hvis man bor på bygda (mindre urbant område), hvis man har lav utdanning, hvis man ser på tradisjon og forvaltning som sitt viktigste motiv for å drive jakt, hvis man synes man har liten politisk innflytelse (fremmedgjort), og hvis man har lite tillit til miljøinstitusjoner. Samlet sett må vi si at dette gir oss et ganske godt bilde av den typiske «profilen» til jegere som har forståelse for, eller støtter, ulovlig ulvejakt.

Imidlertid er det åpenbart at flere av disse faktorene kan virke sammen, og gjennom hverandre. For eksempel på den måten at det er større sjanse for å bo i nærheten av ulv hvis man også bor på bygda (selv om det også finnes ulv nær mer urbane sentra), og at politisk fremmedgjøring sannsynligvis kan være en del av bakgrunnen for lite tillitt til miljøinstitusjonene. Det er også interessant å undersøke hvordan jaktmotiv «tradisjon og forvaltning» henger sammen med – og virker sammen med – nettopp faktorene politisk fremmedgjøring og tillit til miljøinstitusjoner.

Dette gjør vi denne gangen ved hjelp av Structural Equation Modeling (SEM) (**figur 8**). SEM har den fordel framfor vanlig multippel (multivariat) regresjonsanalyse at det er enklere å vise nettopp hvordan bakgrunnsvariabler og mellomliggende variabler virker sammen. Her skiller vi altså mellom det vi kaller «ekte» bakgrunnsvariabler og mellomliggende variabler. Blant bakgrunnsvariablene er det igjen to typer i vår modell, nemlig slike som kan tenkes å påvirke holdningen til ulovlig jakt både direkte og gjennom de mellomliggende variablene (bosted og utdanningsnivå) og slike som bare (eller i all hovedsak) kan påvirke direkte (om man har ulv i nærheten). Kjønn og alder ville være andre typiske bakgrunnsvariabler, men vi har allerede slått fast at disse ikke henger sammen med den avhengige variabelen. De mellomliggende variablene er slike som har med holdninger og meninger å gjøre, og som både kan påvirkes av bakgrunnsvariablene og av hverandre, og dessuten påvirke den avhengige variablene (synet på ulovlig jakt på ulv). Her har vi tatt med de mellomliggende variablene «jaktmotivasjon tradisjon og forvaltning», «tillit til miljøinstitusjoner» og «politisk fremmedgjøring». Vi så i **tabell 4** at disse hver for seg har effekt på den avhengige variabelen. I en SEM-modell ser vi ganske tydelig hvordan ulike variabler virker sammen og gjennom hverandre⁴.

⁴ Vanlige regresjonsmodeller (som i tabell 2) kan avdekke de samme sammenhengene, men SEM gir et visuelt uttrykk som kan være mer pedagogisk. Vi forsøker oss derfor med en SEM-modell her – men også for variablene i denne modellen er bildet det samme i en vanlig regresjonsmodell.

Chi-square: 23,168
 Degrees of freedom = 5
 Probability level = 0,000

Fit index		Terskel
CFI:	0,978	> 0,95
RMSEA*:	0,066	< 0,07
CI RMSEA:	0,041 – 0,095	
NFI	0,973	> 0,95
NNFI (TLI):	0,908	> 0,95
AGFI:	0,956	> 0,95
GFI	0,992	> 0,95

Figur 8. SEM-modell som viser hvordan ulike variabler påvirker aksept for ulovlig ulvejakt⁵

⁵ Vi beklager at teksten i figuren er på engelsk. Figuren ble laget for en engelskspråklig presentasjon.

Tabell 6. Ustandardiserte stikoeffisienter:

Uavhengige variable:	Jaktmotiv: tradisjon forvaltning	Tillit til miljøinstitusjoner	Politisk fremmedgjøring	Aksept for ulovlig jakt
Størrelse bosted	-.109 (.021) ^{***}	.075 (.017) ^{***}	-.058 (.016) ^{***}	-.038 (.026)
Utdanningsnivå	-.160 (.038) ^{***}	.029 (.033)	-.378 (.030) ^{***}	-.056 (.052)
Ulv nær eget bosted				.087 (.082)
Jaktmotiv: Tradisjon forvaltning		-.062 (.028) [*]	.148 (.027) ^{***}	.111 (.044) [*]
Tillit til miljøinstitusjoner				-.562 (.0562) ^{***}
Politisk fremmedgjøring		-.396 (.035) ^{***}		-.001 (.059)

Vi kan ikke kommentere alle effekter i modellen her, men vil framheve de viktigste. Hovedinntrykket er at vårt bilde av jegere som er tilbøyelige til å sympatisere med ulovlig ulvejakt, konsolideres.

Vi ser at den sterkeste effekten på aksept for ulovlig jakt er graden av tillit til miljøinstitusjoner. Dette er noe vi kjenner igjen ikke bare fra befolkningsutvalget (se **tabell 3**), men også fra flere tidligere undersøkelser (f.eks. Skogen & Thrane 2008, Skogen et al. 2018). Det gjenspeiler også den sterke bivariate effekten vi så i **tabell 4**.

Vi ser også at politisk fremmedgjøring, som hadde en tydelig bivariat effekt i **tabell 4**, har en betydelig effekt på tillit til miljøinstitusjoner, men ingen direkte effekt på holdningene til ulovlig jakt i SEM-modellen. Vi kan si at fremmedgjøringens virkning på holdning til ulovlig jakt kanaliseres gjennom lav tillit til miljøinstitusjoner – som jo nettopp er en type samfunnsinstitusjoner noen kan føle seg avmektige overfor, og som har en viktig rolle på det området som er i fokus her. Det betyr ikke at politisk fremmedgjøring er uten betydning for holdning til ulovlig jakt, men at denne effekten inngår i en mer sammensatt mekanisme der politisk fremmedgjøring og manglende tillit både henger sammen og virker sammen på vår avhengige variabel.

Det viser seg også at å være motivert av tradisjon og forvaltning i sin jaktutøvelse, har en moderat effekt direkte på holdning til illegal jakt på ulv. Det betyr at om tradisjon og forvaltning er viktige motiver, er det moderat større sjanse for at en jeger har forståelse for ulovlig jakt. Dette samsvarer med **tabell 4**, der vi så en bivariat effekt, og den direkte effekten forsvinner altså ikke selv om vi lar alle faktorene virke sammen. Imidlertid ser vi at det er en sterkere positiv effekt fra tradisjon og forvaltning til politisk fremmedgjøring. Det er altså en tendens til at de som legger stor vekt på tradisjon og forvaltning, også er mer tilbøyelige til å oppleve politisk fremmedgjøring. Og vi har allerede sett at politisk fremmedgjøring virker videre på tillit til miljøinstitusjoner, som igjen har en betydelig effekt på den avhengige variabelen. Det er også en direkte negativ effekt fra tradisjon og forvaltning på tillitsvariabelen, noe som forsterker bildet av denne faktorens sentrale betydning, og dens funksjon som en slags trakt de andre faktorene virker gjennom.

Går vi til de «ekte» bakgrunnsvariablene i modellen, viser det seg at utdanningsnivå har en svak direkte effekt på holdning til illegal ulvejakt, og virker gjennom politisk fremmedgjøring (men her er det en omvendt effekt: jo høyere utdanning, jo mindre politisk fremmedgjøring). Det betyr at en del av effekten av utdanning som vi så bivariat i **tabell 4**, her formidles gjennom fravær av politisk fremmedgjøring. Det er også en negativ sammenheng mellom utdanningsnivå og oppslutning om tradisjon og forvaltning som jaktmotiv. Det betyr igjen at en del av effekten på den avhengige variabelen formidles gjennom denne manglende oppslutningen, som vi har sett virker

positivt på aksept for ulovlig jakt. Det er også en svak direkte effekt av utdanningsnivå på tillit til miljøinstitusjoner (positiv). I vår modell formidles effekten av utdanning på tillit tydeligst gjennom fravær av politisk fremmedgjøring.

Ser vi til slutt på bosted (om man bor i urbane eller rurale områder), føyer resultatene seg også inn i et bilde som i høy grad er i tråd med tidligere forskning (f.eks. Krange et al. 2011, Krange & Skogen 2018). Det er en beskjeden direkte effekt på holdning til ulovlig jakt: Jo mer urbant bosted, jo mindre tilbøyelighet til å akseptere det. Det er også en rekke indirekte effekter av bosted. De som bor i rurale områder har oftere tradisjon og forvaltning som motivasjon, og de har oftere lite tillit til miljøinstitusjoner. Folk i urbane områder opplever sjeldnere politisk fremmedgjøring. Alle disse faktorene har igjen, som vi har sett, betydelig innvirkning på den avhengige variabelen.

Vi ser dessuten at utdanningsnivået (som har direkte og indirekte betydning for holdning til ulovlig jakt) henger tydelig sammen med urbaniseringsgrad: Utdanningsnivået er høyere i urbane områder.

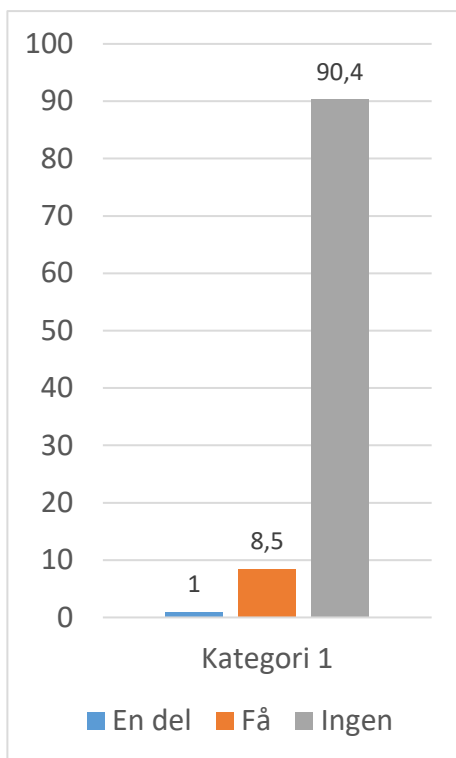
Til sist ser vi at det å selv mene at man har ulv i nærheten, har helt minimal betydning for holdning til ulovlig jakt, når dette analyseres i sammenheng med de øvrige variablene i modellen. Det betyr at den bivariate effekten vi så i **tabell 4**, mer handler om at de faktorene som påvirker holdningene gjør seg sterkere gjeldende i områder der det er mer sannsynlig å finne ulv, nemlig i rurale områder. Vi vet at det nå også finnes ulv nær større befolkningskonsentrasjoner, og der virker disse mellomliggende faktorene i en annen retning. På samme måte som i det nasjonalt representative utvalget (se **tabell 2**), kan vi derfor konkludere med at de faktorene som påvirker holdning til illegal jakt er vesentlig mer knyttet til det å bo i rurale områder, enn til å ha ulv i nærheten – også blant jegere.

Fokus i tolkningene over dekker selvsagt over en betydelig variasjon, og vi minner om at 70 prosent av jegere mener at å skyte ulv ulovlig er uakseptabelt. Likevel mener vi at analysen vi har gjort her, ved hjelp av SEM-modellen, gir et bilde som er i samsvar med antakelsene vi presenterte innledningsvis, basert både på ny svensk forskning (f.eks. von Essen 2016) og våre egne tidligere studier (f.eks. Skogen et al. 2013, 2017): Aksept for ulovlig jakt på ulv må, i det minste til en viss grad, forstås på bakgrunn av frustrasjon og opplevelse av avmakt blant jegere med lite utdanning og som bor i rurale områder, med røtter i en tradisjonell jaktkultur der jakt ses som nødvendig for forvaltning av viltbestandene. Dette samsvarer godt med våre tidligere funn, særlig basert på kvalitative data gjennom en årrekke, der vi har framhevet at motstanden mot dagens ulveforvaltning er særlig sterk i befolkningssegmenter med dype røtter i tradisjonell utmarksbruk og en rural arbeiderklassekultur. Dette er grupper som står overfor mange utfordringer i dag, ikke minst i bygdesamfunn der den tradisjonelle ressursøkonomien er i tilbakegang, og der hevdvunnen råderett over utmarksressurser og utmarksbruk oppleves som truet. Jakt er en sentral aktivitet og kulturbærer i mange slike områder. En del jegere som opplever at ulveforvaltningen slik den er i dag truer deres jaktutøvelse, og som også kjenner en viss grad av avmakt både i forhold til det politiske systemet generelt og naturforvaltningen spesielt, kan oppfatte ulovlig avliving av ulv som en legitim handling. Dette gir oss også grunn til å tro at det element av protest eller markering overfor myndighetene som er avdekket i svensk forskning (von Essen 2016), også er tilstede blant jegere i Norge. Den generelle aksepten for slike handlinger er størst blant jegere som uttrykker en frustrasjon som må antas å kunne ligge under protest og symbolske markeringer.

5.4 Mer om jegeres forhold til ulovlig rovdyrjakt

Når vi skal undersøke hvordan jegere oppfatter at jegermiljøet forholder seg til ulovlig jakt, er det interessant å se på hvor vanlig jegerne selv tror det er å drive med dette. Vi spurte respondene om de tror andre jegere i bekjentskapskretsen har holdt på med ulovlig jakt på store rovdyr i det siste (**figur 8**). Det viser seg da at bare 1 prosent tror at «en del» har holdt på med dette, mens drøyt 8 prosent er av den oppfatning at noen få har gjort det. Nærmere 10 prosent av norske jegere mener altså at minst noen få jegere de kjenner har vært med ulovlig jakt på store

rovdyr. I spørsmålstillingen brukes ordet *tror*, og vi kan ikke vite om det dreier seg om sikker kunnskap eller bare mistanker. Og vi minner om at det her dreier seg om store rovdyr i det hele tatt, ikke bare ulv. Men sett opp mot den lave aksepten for ulovlig ulvejakt blant jegerne (**figur 1**), er det litt påfallende at så mange tror at jegere de kjenner har holdt på med ulovlig rovdyrjakt. Det peker i samme retning som det vi omtalte som «majoritetsmisforståelsen» i 4: Folk tror at en virksomhet (eller bestemte holdninger) som de selv tar avstand fra, er relativt vanlige.

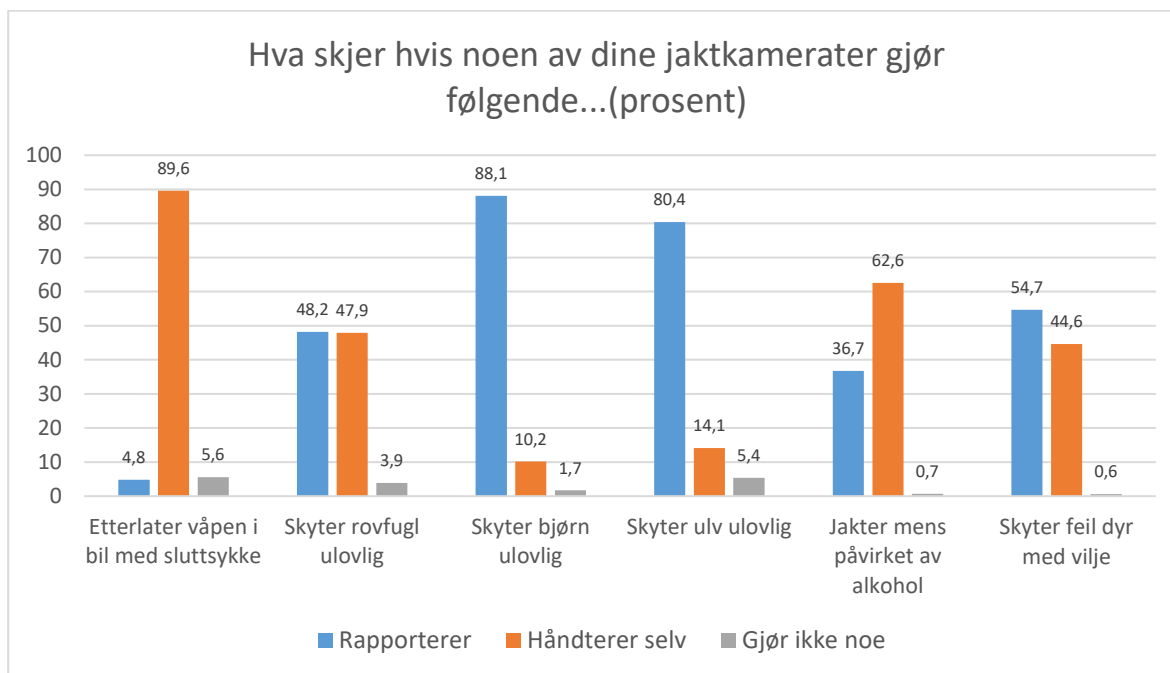
Figur 9. Hvor mange av jegerne du kjenner tror du har vært med på ulovlig jakt på store rovdyr i 2015/16? (prosent) N=851

Å skyte rovdyr ulovlig kan være en planlagt handling eller det kan skje spontant når anledningen byr seg, f.eks. i forbindelse med annen jakt. Rovdyr kan også blitt skutt i situasjoner som hevdes å være nødverge (beskyttelse av hunder eller bufe), men der kravene til nødvergerett ikke nødvendigvis er oppfylt. I våre tidligere studier var det som oftest slike situasjoner informantene snakket om, og der mange ble provosert over at politiet ikke alltid trodde på forklaringer om nødverge (se Skogen et al. 2013, 2017)

I denne sammenhengen er vi interessert i hvordan andre jegere ville reagere hvis en av deres jaktkamerater skyter rovdyr ulovlig, og hva de synes er en rimelig måte å håndtere situasjonen på. Vi er også her interessert i å sammenligne med andre jaktrelaterte overtredelser. Overholdelse av ulike regler i samfunnet henger nøye sammen med hvilken legitimitet reglene og institusjonene som står bak dem har. Hvis reglene savner legitimitet, er det vanskelig å håndheve dem. Det måtte i så fall skje ved hjelp av statens maktmidler alene, og det er verken realistisk eller for den saks skyld ønskelig i et åpent og demokratisk samfunn. Dette gjelder åpenbart på jaktområdet, der mye av aktiviteten foregår langt fra folk og der eventuelle lovbrudd sjelden vil oppdages av myndighetene. Etterlevelse av regelverk er derfor i all hovedsak avhengig av at den enkelt selv ønsker å gjøre dette, eller at de personer som får kunnskap om det, velger å foreta seg noe for å sanksjonere avvik. I jaktsammenheng vil dette ofte være «synderens» jaktkamerater, som både forvalter en nødvendig forebyggende selvjustis, og som kan velge å melde fra om det inntrufne, eller «ordne opp» uten innblanding utenfra. Hva det innebærer å «ordne opp», kan vi ikke ha noen formening om.

Vi har derfor forelagt respondentene de samme handlingene som gjengitt i **figur 9**, med tre ulike alternativer for reaksjon: «Det rapporteres til rett myndighet», «Det håndteres jegere imellom»

og «Vi behøver ikke gjøre noe». I **figur 10** ser vi hvordan dette forholder seg for de aktuelle handlingene⁶.

Figur 10. Jegeres syn på sanksjonering av jaktrelaterte overtredelser (prosent). N = 851

Vi ser da at å skyte bjørn ulovlig er den handlingen som flest ville «rapportere til rett myndighet». Men å skyte ulv ulovlig er også en handling som et stort flertall ville rapportert. Her ser vi at å skyte en rovfugl ulovlig anses som mindre aktuelt å rapportere, ettersom nesten halvparten ville ordne opp selv. Dette kan virke overraskende, ettersom vi i **figur 6** så at det var markert færre som anså det å skyte en rovfugl ulovlig som lite alvorlig, enn det å skyte ulv ulovlig. På den annen side var det jo et klart mindretall som anså det som lite alvorlig å skyte ulv, selv om det var mange fler enn de som mente det samme om rovfugl. Andelen som enten vil ordne opp selv eller ikke gjøre noe, er bare litt høyere enn andelen som anså det å skyte ulv ulovlig som lite alvorlig, og som ga uttrykk for at en slik handling var akseptabel. Det ser da ut til at noen av de som anser handlingen som mindre akseptabel, ville nøye seg med å ordne opp selv likevel.

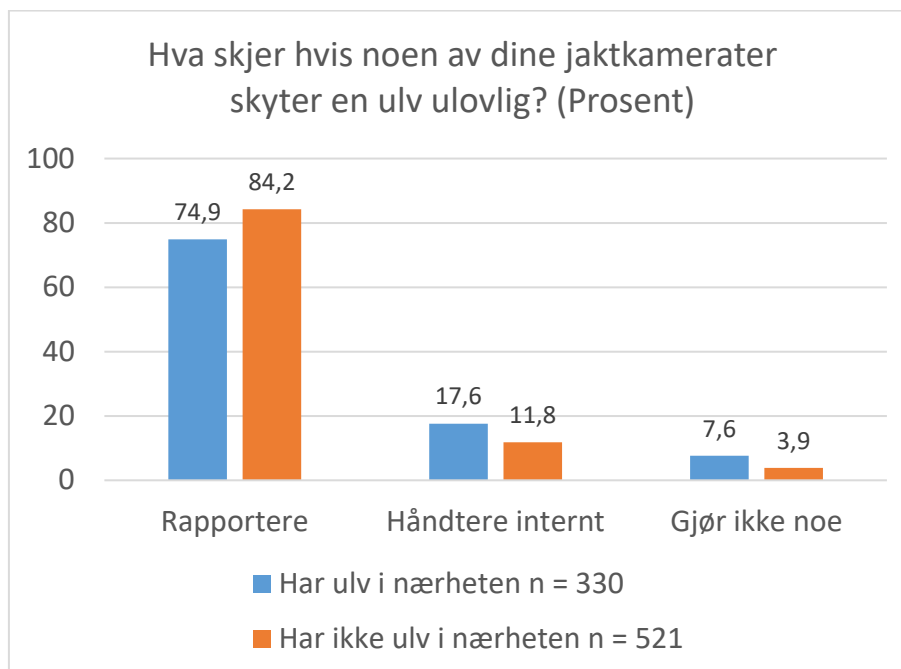
Blant de øvrige overtredelsene skiller det å etterlate våpen med sluttstykke i bilen seg ut ved at de aller fleste ville ordne opp selv hvis en jaktkamerat gjorde dette. Vi må anta at det er de samme årsakene til dette som vi var inne på tidligere, når det gjaldt vurderingen av hvor alvorlig dette er. Dernest kommer det å jakte mens man er påvirket av alkohol, som betydelig flere vil håndtere selv enn å rapportere. Her er det verdt å merke seg at nesten ingen synes dette er en situasjon der man ikke behøver å gjøre noe.

5.5 Bakgrunnsfaktorer som kan påvirke meninger om rimelig reaksjon på ulovlig jakt på ulv

Vi vender nå tilbake til ulven som eksempel, når vi skal forsøke å finne ut hva som kan påvirke synet på rimelige reaksjoner på ulovlig jakt. Som tidligere vil vi først presentere bivariate sammenhenger, for deretter å anvende en multivariat modell for å se hvordan ulike faktorer virker sammen. Siden den variabelen vi er mest interessert i her, nemlig reaksjon på ulovlig ulvejakt

⁶ Handlingen å «fortsette jakta etter at kvoten er full» er utelatt her. Det skyldes at dette spørsmålsbatteriet ble utformet med tanke på sammenligning med svenske data, noe vi beskriver nærmere på s. X. I den svenske studien var ikke denne handlingen med.

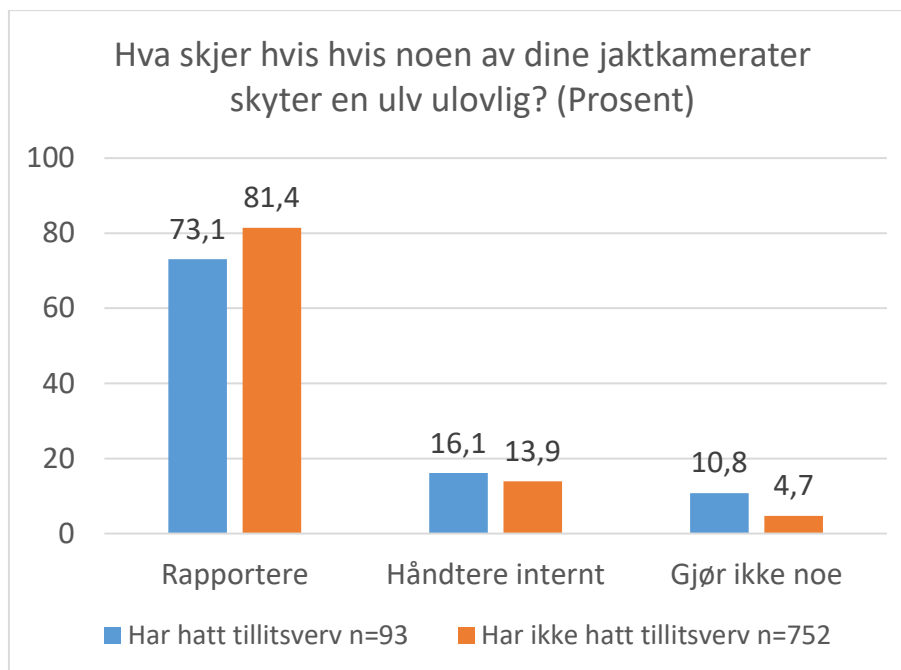
blant jaktkamerater, ikke er kontinuerlig (mer - mindre), men derimot kategorisk (kategorier som ikke kan rangeres), bruker vi en annen framgangsmåte enn i kapittel 4. Vi skal da se på prosentfordeling i hver kategori for noen variabler, for deretter å se på gjennomsnittsskåre for hver kategori for de variabler der dette er hensiktsmessig. Vi begynner med spørsmålet om man selv mener man har ulv i nærheten eller ikke.

Figur 11. Hvis jaktkamerater skyter en ulv ulovlig mot ulv i traktene der man bor. (Prosent). Kji-kvadrat = 11,26 df = 2 Sig = .000

Det er en tydelig tendens til at det blant jegere som mener de har ulv i nærheten, er færre som ville rapportere en slik hendelse til rett myndighet (selv om det også blant disse er et tydelig flertall på ca. 75 prosent som ville gjøre det), og flere som ville håndtere det internt eller ikke foreta seg noe – sammenlignet med jegere som mener de ikke har ulv i nærheten. Dette betyr at det blant jegere som mener de har ulv i nærheten, er omtrent en fjerdedel som ikke ville melde fra. Og nesten åtte av hundre jegere som har ulv i nærheten, ville ikke foreta seg noe i sakens anledning.

I **figur 12** undersøker vi hvordan oppfatning av rimelig reaksjon henger sammen med om man har, eller i løpet av siste ti år har hatt, tillitsverv i en jegerorganisasjon. Dette vil for det meste si Norges jeger- og fiskerforbund, men det finnes også en del lokale jaktforeninger som ikke er tilsluttet NJFF.

Figur 12. Tillitsverv i jegerorganisasjon og hva som bør gjøres om noen skyter ulv ulovlig. $Kji\text{-kvadrat} = 6,73$ $df = 2$ $Sig = .035$

Vi konstaterer at det blant de som har eller har hatt tillitsverv, er færre som vil rapportere og flere som vil ordne opp selv eller ikke gjøre noe dersom en jaktkamerat skyter en ulv, sammenlignet med de som ikke har hatt tillitsverv. Forskjellen er tydelig, særlig når det gjelder å ikke gjøre noe. Drøyt en av ti jegere som har eller har hatt tillitsverv, ville ikke foreta seg noe om noen i deres nettverk skjøt en ulv ulovlig. Blant de som ikke har hatt verv, er det halvparten så stor andel. Over en fjerdedel av de som har hatt verv, ville ikke rapportere ulovlig ulvejakt – i hvert fall ikke om det var en jaktkamerat som gjorde dette.

Vi kan ikke gi noen uttømmende tolkning av dette funnet her, men vil likevel komme med noen kommentarer. Man kunne tenke seg at det er flere menn, og flere eldre, blant de som har hatt tillitsverv, og at dette igjen påvirker holdning til sanksjonering av ulovlig felling. Vi har derfor undersøkt om kjønn og alder påvirker holdning til sanksjonering. Vi finner ingen signifikant sammenheng: Tilbøyeligheten til å ville rapportere er ikke signifikant lavere blant mannlige jegere enn blant kvinnelige, og ikke lavere blant eldre enn blant yngre jegere. Vi kan derfor se bort fra en slik forklaring når det gjelder holdninger blant tillitsvalgte. Man kan tenke seg at tillitsvalgte ofte er sentrale personer i sine jaktmiljøer, og at de kan ha betydelig autoritet. Det kan være en årsak til at de mener det er mulig for dem å iverksette sanksjoner som er effektive nok. Samtidig er det rimelig å anta at tillitsvalgte er opptatt av jaktas omdømme i befolkningen, og derfor kan mene at ulovlig felling av ulv er så skadelig for dette omdømmet at det ikke bør bli offentlig kjent. De siste momentene kunne peke i retning av «ordne opp selv». Men vi konstaterer at den største forskjellen gjelder å ikke gjøre noen i det hele tatt: Det er over dobbelt så stor andel blant de tillitsvalgte som velger dette alternativet sammenlignet med de som ikke har eller har hatt verv. Det må indikere at noen tillitsvalgte (i likhet med politikere og representanter for næringsorganisasjoner) faktisk forstår og aksepterer en slik ulovlig handling. Som vi skal se i **tabell 7**, er det også slik at å tilhøre et miljø der jakt er viktig og å ha «tradisjon og forvaltning» som viktigste jaktmotiv, henger sammen med tilbøyelighet til å ikke rapportere. Det er grunn til å tro at mange som har eller har hatt tillitsverv skårer relativt høyt på disse variablene.

Vi skal nå se på ulike bakgrunnsfaktorer som kan tenkes å påvirke oppfatninger av hva som er en rimelig reaksjon hvis en jaktkamerat skyter en ulv ulovlig. Dette er dels slike som vi har beskrevet før, og som inngikk i analysen som ble presentert i **figur 8**, og dels variabler som er tatt i bruk eller konstruert for denne delen av rapporten. De variablene vi kjenner fra før, og som vi

også skal se på her, er tillit til miljøinstitusjoner, politisk fremmedgjøring, jaktmotiv tradisjon og forvaltning, utdanningsnivå og bosted (urban-rural). Øvrige variabler som vi tar i bruk her, er antall jaktdager siste år, og hvor enig eller uenig man er i utsagnet «Jeg er en del av et miljø der jakt er viktig», verdier fra 1 (helt uenig) til 5 (helt enig).

Vi har dessuten konstruert to nye indekser. En som uttrykker i hvor stor grad man mener at myndighetene tar hensyn til jegeres kunnskaper og erfaring, og en som sier noe om i hvilken grad man kan sympatisere med motiver for ulovlig jakt på ulv.

Variabelen som handler om hvorvidt myndighetene tar hensyn til jegerkunnskap, er laget som gjennomsnittet av skårene på følgende to variabler (utsagn der man som vanlig skal si seg mer eller mindre neing, og der skalaen går fra 1 til 5): «I hvor stor grad opplever du at de følgende tar hensyn til jegerens kunnskaper, erfaringer og synspunkter», og vi tar med Miljødirektoratet og Storting og regjering. Cronbach's Alpha = 0,79. Det er akseptabelt, og indikerer at de to variablene fanger opp en felles underliggende dimensjon.

Variabelen som handler om forståelse for ulovlig jakt på ulv, er dannet med utgangspunkt i følgende utsagn som respondentene skulle si seg mer eller mindre enige i (1 er «helt uenig» og 5 er «helt enig»):

- De som driver med ulovlig rovdyrjakt setter jegerstanden i et dårlig lys.
- De som jakter rovdyr ulovlig gjør bare en jobb myndighetene burde gjort.
- De som jakter rovdyr ulovlig setter Norge i et dårlig lys.
- De som jakter rovdyr ulovlig sørger for at rovdyrbestandene ikke blir for store.
- Man burde få belønning for å melde fra om ulovlig rovdyrjakt.
- Politiet burde bruke mindre ressurser på å etterforske ulovlig jakt på rovdyr.
- Ved mistanke om organisert ulovlig rovdyrjakt bør politiet ha anledning til å bruke telefonavlytting.

Skåringen på noen utsagn ble snudd, slik at høy verdi hele tida tilsvarer stor forståelse for ulovlig jakt på store rovdyr, og slik at indeksen (altså gjennomsnittet) blir et logisk uttrykk for dette. Cronbach's Alpha = 0,84. Det viser at indeksen er et meningsfylt uttrykk for en underliggende dimensjon, og indikerer at det finnes konsistente holdningspakker rundt ulovlig jakt på store rovdyr.

Hensikten her er ikke å si så mye om hvor høyt det skåres på de ulike variablene, men heller å observere *forskjeller* mellom kategoriene «rapportere», «håndtere selv» og «ikke gjøre noe». Vi gjør dette ved hjelp av enveis variansanalyse (ANOVA), som viser gjennomsnittsverdier for hver kategori, og angir om disse forskjellene er signifikante eller ikke. Testobservatorverdien (F-verdien) er også et uttrykk for hvor store de systematiske forskjellene er. Den variabelen vi er interessert i her, reaksjon på at noen skyter en ulv ulovlig, får nå rollen som uavhengig variabel. Dette gir oss muligheten til presentere resultatene på en enkel måte. I **tabell 7** viser vi gjennomsnittskåren på variablene «tillit til miljøinstitusjoner», «politisk fremmedgjøring», osv., for hver av gruppene som mener at det å skyte ulv ulovlig enten skal rapporteres, håndteres internt, eller at man ikke skal gjøre noe.

Tabell 7. Hva skjer hvis en jaktkamerat skyter en ulv ulovlig, og ulike bakgrunnsfaktorer. (ANOVA: Gjennomsnittsverdier)

	Tillit til miljø-institusjoner	Politisk fremmedgjøring	Myndig. tar hensyn til jegerkunnskap	Forstår motiv for ulovlig jakt	Miljø der jakt er viktig	Jaktmotiv: tradisjon forvaltning	Antall jakt dager	Størrelse bosted	Utdanning
Rapporteres	3,2	3,6	1,9	2,5	3,3	3,5	14,9	3,7	2,7
Håndteres internt	2,5	3,9	1,6	3,3	3,7	3,7	17,8	3,5	2,4
Gjør ikke noe	2,3	4,0	1,4	3,6	3,8	4,0	23,5	2,9	2,2
F	47,6	12,61	27,23	113,14	6,05	7,05	7,68	4,72	11,26
Sig.	,000	,000	,000	,000	,002	,002	,005	,009	,000

Skala fra 1 til 5 («helt enig») til «helt uenig») på avhengige variabler unntatt «størrelse bosted» (7 kategorier), utdanning (4 kategorier) og «antall jakt dager». «Antall jakt dager» er rett og slett antallet dager på jakt.

Det første vi kan legge merke til, er at alle de bivariate effektene er signifikante. I tabellen ser vi først at det er betydelig høyere tillit til miljøinstitusjonene i den gruppa som ville rapportere til myndighetene, sammenlignet med den gruppa som ville ordne opp selv og den gruppa som ikke ville gjøre noe. Post hoc test (her Hochberg's GT) viser at den signifikante forskjellen bare finnes mellom de som vil rapportere og de to andre, som ikke er signifikant forskjellige fra hverandre.

Det er også et lavere nivå av politisk fremmedgjøring i gruppa som vil rapportere, sammenlignet med begge de to andre gruppene (som ikke er signifikant forskjellige innbyrdes, jfr. post hoc). Det er videre en signifikant høyere tilbøyelighet til å mene at myndighetene tar hensyn til jegeres kunnskap i den gruppa som vil rapportere, sammenlignet med de to andre (som heller ikke her er signifikant forskjellige fra hverandre). Går vi til forståelse for motivene for å skyte ulv ulovlig, ser vi at det er betydelig forskjell mellom de som vil rapportere (har minst forståelse for motivene) og de to andre gruppene. Her er det også en liten forskjell mellom disse (så vidt signifikant, $p = .041$), slik at forståelsen for motivene er størst blant de som ikke vil foreta seg noe. Blant de som ikke vil foreta seg noe og de som vil ordne opp selv, er det noe høyere gjennomsnittskåre på å «tilhøre et miljø der jakt er viktig», sammenlignet med de som vil rapportere. Her er forskjellen mindre, selv om den er signifikant i flg. post hoc testing. Det er ingen forskjell mellom de som vil håndtere det internt og de som ikke vil gjøre noe. Tilslutningen til utsagnene som danner variabelen «jaktmotiv tradisjon og forvaltning» er større blant de som ikke vil gjøre noe, sammenlignet med de som vil rapportere. Her er det ingen signifikant forskjell mellom som vil rapportere og de som vil ordne opp internt, og heller ikke mellom de som vil ordne opp internt og de som ikke vil gjøre noe. Forskjellen er altså bare signifikant mellom de to ytterpunktene. Vi ser videre at den gruppa som ikke vil gjøre noe, har flest jakt dager siste år. De to andre gruppene, ordne opp selv og rapportere, er ikke signifikant forskjellige fra hverandre, og ordne opp selv er ikke signifikant forskjellig fra ikke å gjøre noe. Altså samme mønster som vi så for jaktmotiv, kun ytterpunktene er ulike. Ser vi på bosted (urban-rural), viser dette mønsteret seg nok en gang. De som vil rapportere bor oftere i urbane områder sammenlignet med de som ikke vil gjøre noe, men det er ingen statistisk sikker forskjell mellom de som vil rapportere og de som vil ordne opp selv, eller mellom de som vil ordne opp selv og de som ikke vil gjøre noe. Til slutt utdanningsnivå: De som vil rapportere, har gjennomsnittlig høyere utdanning enn de to andre gruppene, men disse to er ikke innbyrdes forskjellige. Her er vi tilbake til mønsteret vi så innledningsvis, der de som vil rapportere skiller seg fra begge de to andre.

5.6 Hvordan virker faktorene sammen?

Også her ønsker vi å se hvordan de ulike bakgrunnsfaktorene virker sammen og gjennom hverandre. Siden vår avhengige variabel (hvilken reaksjon er rimelig hvis noen skyter en ulv ulovlig) er kategorisk, må vi bruke andre verktøy enn i kapittel 4. Vi bruker derfor multinomisk logistisk regresjon, hvor hensikten er å beregne hvordan sannsynligheten for et bestemt utfall (f.eks. å svare at man ordner opp selv) endres med endringer i flere uavhengige variable samtidig (f.eks. variablene vi har med i **tabell 7**), sammenlignet med hva som er tilfelle for et annet utfall (f.eks. å rapportere til rett myndighet). Metoden tillater bare at sammenligningene gjøres parvis. Derfor må vi bestemme en referansekategori (ett av de tre svaralternativene) som de to andre sammenlignes med etter tur. Med dette analyseverktøyet er det ikke mulig innføre grupper av variable trinnsvis (som vi gjorde i **tabell 3**), eller identifisere bestemte variabler som mellomliggende (som i **figur 8**). Alt blir analysert samtidig, og vår tolkning av hva som kommer først og sist og hvordan noen variable «suges opp» av andre, må være basert på hva vi vet fra før – blant annet om de bivariate sammenhengene i **tabell 7**.

Tabell 8. Hvordan ville det blitt håndtert dersom noen skjøt en ulv ulovlig?^a

	Det rapporteres til rett myndighet				Vi håndterer det internt			
	B	S.E.	Sig.	O.Rb	B	S.E.	Sig.	O.R
Politisk fremmedgjøring	,136	,319	,670	1,146	,223	,329	,497	1,250
Tillit miljøinstitusjoner	-,244	,334	,466	,784	-,344	,345	,319	,709
Jegerkunnskap hensyntas	1,103	,415	,008	3,012	,604	,424	,154	1,830
Aksept for illegal jakt	-2,418	,419	,000	,089	-,838	,427	,050	,433
Jaktmotiv tradisjon/forvaltning	,026	,377	,946	1,026	-,421	,391	,282	,656
Betydning av jakt i eget miljø	,091	,257	,724	1,095	,357	,268	,184	1,429
Antall dager på jakt	-,001	,010	,895	,999	-,006	,011	,615	,994
Utdanningsnivå	,636	,279	,023	1,890	,292	,288	,311	1,339
Størrelse på bosted	-,090	,140	,520	,914	,061	,144	,673	1,063
Ulv nær eget bosted	-,415	,411	,313	,660	-,320	,425	,451	,726
Skjæringspunkt	7,165	2,558	,005		2,801	2,638	1,128	

^a Referansekategori: Vi behøver ikke gjøre noe.

^b Odds ratio: Verdier større enn 1 indikerer at sjansen for å være i vedkommende kategori øker ettersom verdiene på den uavhengige variabelen øker, og omvendt hvis O.R. er mindre enn 1.

Tabellen er ikke spesielt enkel å tolke, men noen mønstre kan vi se. Det er også viktig å huske på at sammenhengene vi presenterte i tabellene og figurene over er reelle nok, og de «forsviner» ikke. Hvis de ikke lenger synes i **tabell 8**, er det fordi de «suges opp» av effekter som vi kan si at de bidrar til eller inngår i.

Som referansekategori har vi valgt «vi behøver ikke gjøre noe». Det betyr altså at de to andre kategoriene – etter tur – sammenlignes med denne. Ser vi først på den delen av **tabell 7** som handler om «rapportere til rett myndighet», og der alle uavhengige variable får virke sammen, ser vi at det er en klar signifikant effekt at sjansen for å svare «rapportere til rett myndighet» avtar signifikant (jfr. minustegnet foran B og at O.R. er mindre enn 1) ettersom forståelsen for

motivene for å skyte ulv ulovlig øker. Høyere utdanning øker sjansen for ville rapportere. Det samme gjør det å være enig i at myndighetene tar hensyn til jegeres kunnskaper.

Følgende gamle kjenninger har ingen *selvstendig* effekt på tilbøyeligheten til å ville rapportere, når vi tillater alle variablene å virke sammen: Politisk fremmedgjøring, tillit til miljøinstitusjoner, urbaniseringsgrad/størrelse på bosted (på grensen til signifikant, og da slik at sjansen for å rapportere øker svakt med urbaniseringsgrad), jaktmotivet er tradisjon og forvaltning, om man er del av et miljø der jakt er viktig, antall dager på jakt, og hvorvidt man har ulv i nærheten eller ikke.

På samme måte som vi var inne på i tolkningen av SEM-modellen i **figur 8** (men som ikke er like lett å anskueliggjøre her), viser det vi ser at noen få variable på en måte «tar opp i seg» effekten av andre som ga tydelige bivariate effekter. I **tabell 7** (bivariat) så vi intuitivt forståelige effekter av variabler som vi kjenner igjen både fra **figur 8** (SEM) og **tabell 3** (befolkningsutvalget), og som i denne regresjonsmodellen ikke lenger har noen selvstendig virkning. Effekten av holdningsvariablene kan antas å konvergere i forståelsen for motiver for å skyte ulv ulovlig. Denne variabelen har en betydelig sterkere effekt (rimelig nok, siden det går direkte på den aktuelle handlingen) enn de andre, noe vi kan se ved å sammenligne både B og Exp(B) – og dessuten av F-verdien i **tabell 7**.

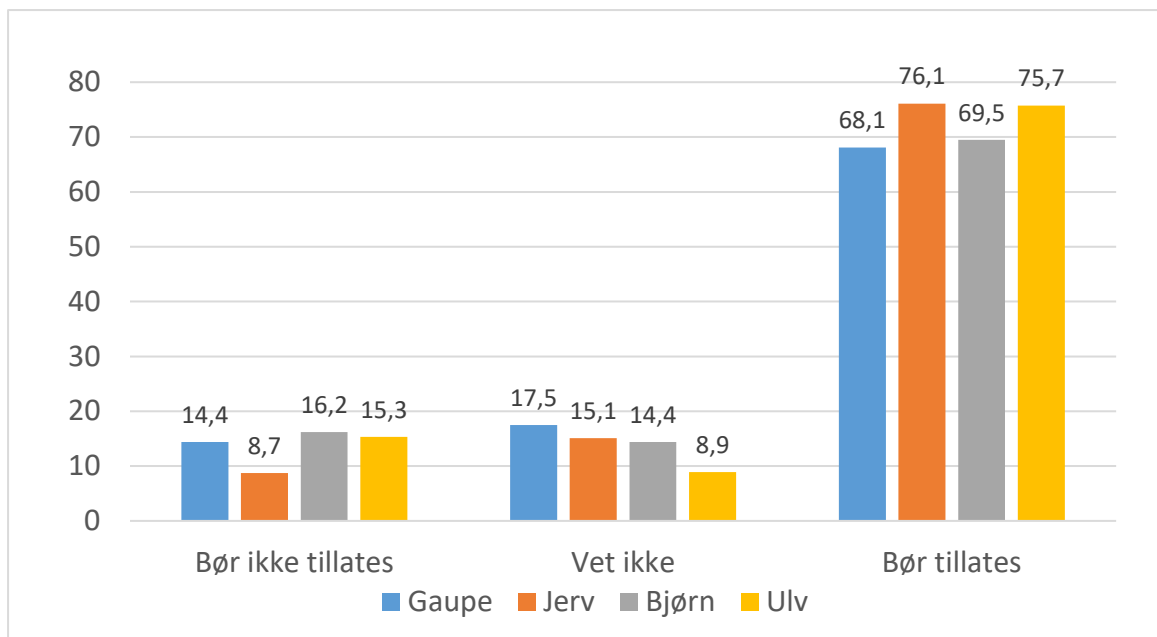
Tilsvarende kan vi si at om man allerede ligger høyt på antall jaktdager, vil det ikke ytterligere svekke sjansen for å ville rapportere om man har enda flere jaktdager. Derimot øker sjansen for et slikt utfall fortsatt om forståelsen for motivene for å skyte ulv ulovlig øker.

Å ha ulv i nærheten har ingen betydning for utfallet, kontrollert for de andre variablene. Vi må anta at det særlig er den urban-rurale dimensjonen som suger opp effekten av å ha ulv i nærheten, men denne igjen synes å være så tett forbundet med andre variable (som forståelse for motivene) at den statistisk sett forsvinner.

Ser vi på den siste delen av **tabell 8**, hvor vi sammenligner «det håndteres jegere imellom» med referanse-kategorien «vi behøver ikke gjøre noe», viser det seg at forståelse for motivene for å skyte ulv ulovlig har en effekt som teknisk sett ikke er signifikant – den ligger akkurat på .05. Det er likevel det nærmeste vi kommer en signifikant effekt, siden ingen av de andre variablene gjør noen forskjell. Vi kan kanskje si at graden av forståelse for motivene tenderer meget svakt i retning av å gjøre ingenting framfor å foreta seg noe i det hele tatt internt – når alle andre variabler holdes konstant.

5.7 Hvordan jegere ser på lovlig jakt på store rovdyr

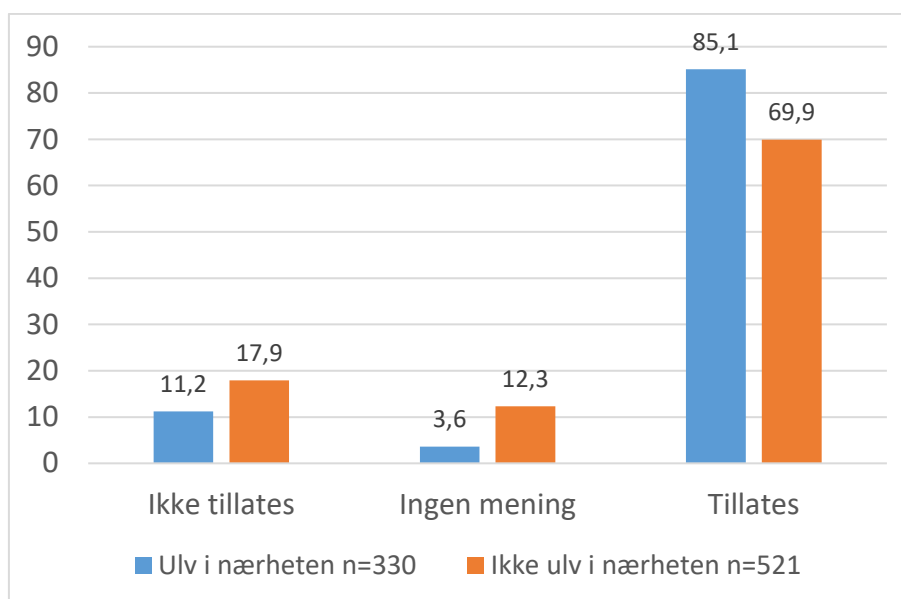
Sammenhengen mellom lovlig og ulovlig rovdyrjakt har vært mye diskutert. Enkelte forskere har ment å kunne vise at lovlig jakt baner veien for mer ulovlig jakt, gjennom legitimering av det å i det hele tatt skyte rovdyr (Treves et al. 2017). Andre har trukket denne sammenhengen i tvil, og i stedet framholdt at lovlig jakt kan bidra til å øke aksepten for det vi kan kalle en normal forvaltning av rovdyrbestander av en viss størrelse (Redpath et al. 2017). Her kan vi ikke bidra mye til å oppklare dette, men det er åpenbart av interesse å se nærmere på hva jegere synes om lovlig jakt på rovdyr, og dessuten forsøke å finne ut hvordan ulike bakgrunnsfaktorer påvirker også dette. I **figur 13** ser vi først hva jegere mener om lovlig jakt på de fire store rovdyrartene.

Figur 13. Jegeres syn på lovlig rovdyrjakt (prosent). $N = 851$

Vi merker oss at det ikke er noen unison oppslutning om rovdyrjakt blant jegere, selv om et stort flertall mener det skal tillates. Interessant nok er det flest som er motstandere eller usikre når det gjelder jakt på gaupe, som er en art der kvotejakt har vært innarbeidet over mange år. Størst oppslutning er det om jakt på jerv og ulv, men også når det gjelder ulv, er det tydelige grupper som er motstandere eller svarer «vet ikke» på om spørsmålet om jakt bør tillates.

I **figur 14** og **tabell 9** ser vi på noen bivariate sammenhenger på samme måte som vi redegjorde for over, og vender nok engang tilbake til ulven som vårt eksempel. **Figur 13** viser prosentandelen som mener ulvejakt bør tillates eller ikke tillates, eller som ikke har noen mening, i forhold til om man mener å ha ulv i nærheten eller ikke.

Figur 14. Om jakt på ulv bør tillates eller ikke (prosent).
Kji-kvadrat = 28,75 $df = 2$ sig. = .000

Vi ser da at andelen som mener ulvejakt bør tillates, er høyere blant jegere som selv mener de har ulv i nærheten, og markert lavere blant de som ikke har ulv i nærheten. Det omvendte er tilfelle for andelen som mener slik jakt ikke bør tillates. Få oppgir at de ikke har noen mening blant de som har ulv i nærheten, mens noe flere er usikre blant de som ikke har ulv i nærheten.

I **tabell 9** gjør vi det på samme måte som i **tabell 5**. Vi velger imidlertid å inkludere noe færre variabler for gjøre modellen litt enklere. Disse variablene er godt kjent fra analysene tidligere i rapporten.

Tabell 9. «Jakt på ulv bør ikke tillates», og ulike bakgrunnsfaktorer. Gjennomsnittsskårer

	Tillit til miljøinstitusjoner	Politisk fremmedgjøring	Jaktmotiv tradisjon/forvaltning	Størrelse bosted	Utdanning
Enig	3,5	3,4	3,0	4,3	2,9
Ingen mening	3,5	3,4	3,7	4,0	2,8
Uenig	2,9	3,7	3,6	3,4	2,6
F	25,599	7,493	37,661	17,233	7,331
Sig.	,000	,001	,000	,000	,001

Utsagnet respondentene skulle ta stilling til, var dette: «Jakt på ulv bør ikke tillates». Det betyr at å være enig er uttrykk for at man er negativ til slik jakt. Vi ser da at tillit til miljøinstitusjoner er signifikant forbundet med synet på lovlig jakt: Blant de som er enige i utsagnet, og altså negative til jakt, og de som ikke har noen oppfatning, er gjennomsnittsskåren på tillit til miljøinstitusjoner signifikant høyere enn blant de som er uenige, og altså positive til jakt. Her er gjennomsnittsskåren for de to første kategoriene identisk. For ordens skyld opplyser vi at post hoc test (Hochberg's GT) bekrefter at det ikke er noen forskjell mellom dem. Vi ser et omvendt mønster når det gjelder politisk fremmedgjøring, men forskjellene er noe mindre. De som støtter lovlig jakt på ulv, skårer høyere på indeksen for politisk fremmedgjøring enn de som er mot slik jakt. De siste skårer også her nøyaktig likt som de som ikke har noen mening om saken. Også når det gjelder «jaktmotiv tradisjon og forvaltning» er det signifikante forskjeller, men her går hovedskillet mellom de som er negative til jakt på den ene siden, og de som er positive eller ikke har noen mening, på den andre. Her bekrefter post hoc testing at det ikke er signifikant forskjell mellom «uenig» og «har ingen mening», og at begge disse er forskjellige fra «enig». Ser vi på den urban-rurale dimensjonen, viser et seg at de som er negative til lovlig jakt oftere bor i urbane områder enn de som støtter slik jakt. Gjennomsnittlig «urbanitet» for de som ikke har noen mening, ligger mellom disse. Denne gruppa er imidlertid bare signifikant forskjellig fra de som støtter jakt, ikke fra de som er negative. Når det gjelder utdanningsnivå, er det også en tendens til at dette er høyere hos de som er negative til jakt, enn hos de som støtter ulvejakta. Post hoc testing viser at de som ikke har noen mening, ikke er signifikant ulike de som er negative til jakt.

I store trekk kan vi altså si at holdningene til lovlig jakt på ulv henger sammen med de samme faktorene som holdningene til ulovlig jakt, og vi kjenner også igjen bildet fra analysene av hva som påvirker synet på relevante reaksjoner på å skyte ulv ulovlig. Vi må imidlertid huske på at et stort flertall av jegere er positive til lovlig jakt, mens det er omvendt når det gjelder ulovlig jakt. Likevel er det interessant å observere at de samme bakgrunnsfaktorene synes å virke inn på de forskjellene som faktisk finnes.

I **tabell 10** ser vi nærmere på hvordan disse faktorene (inkludert å ha ulv i nærheten) virker sammen. På samme måte som i **tabell 7** bruker vi multinomisk logistisk regresjon.

Tabell 10. «Jakt på ulv bør ikke tillates»^a

	Enig				Har ingen mening			
	B	S.E.	Sig.	O.R	B	S.E.	Sig.	O.R
Størrelse på bosted	0,179	0,078	,021	1,196	-0,050	0,108	,646	
Utdanningsnivå	0,196	0,158	,217	1,216	0,009	0,214	,966	
Jaktmotiv tradisjon/ forvaltning	-0,254	0,056	,000	0,775	-0,138	0,076	,070	
Politisk fremmedgjøring	0,066	0,029	,020	1,069	-0,012	0,038	,759	
Tillit miljøinstitusjoner	0,108	0,029	,000	1,114	0,061	0,038	,111	
Ulv nær eget bosted	-0,638	0,263	,015	0,528	-1,384	0,442	,002	
Skjæringspunkt	-4,342	1,242	,000		-1,737	1,597	,277	

^a Referansekategori: Uenig

Som vi ser er referansekategorien «uenig», altså å være positiv til jakt. Det er da denne kategorien begge de to andre sammenlignes med. I sammenligningen mellom «uenig» og «enig» ser vi (i tabellens første del) at alle variablene unntatt utdanningsnivå har effekt. Vi minner om at alle variablene her får virke sammen, og at vi ikke har gjort *bivariate* analyser for lovlig jakt på samme måte som for ulovlig jakt (jfr. **tabell 7**). Sjansen for å være enig i at jakt på ulv ikke bør være lovlig, øker blant jegere som bor i mer urbane områder, men avtar ettersom jaktmotivasjonen i økende grad handler om tradisjon og forvaltning. På bakgrunn av det vi har sett tidligere, er det kanskje overraskende at økende politisk fremmedgjøring henger sammen med økende motstand mot lovlig jakt – vel og merke når alt annet holdes konstant. Dette er en indikasjon på at høy skåre på fremmedgjøringsindeksen ikke er helt entydig, og kan være forbundet med skepsis til gjeldende forvaltningsregime på flere måter. Det er også viktig å minne om at en beskjeden andel av jegerne er motstandere av lovlig jakt. Økende tillit til miljøinstitusjoner henger derimot sammen med avtagende oppslutning om lovlig ulvejakt, som vi kanskje forventer ut fra tidligere resultater. Å ha ulv nær eget bosted øker også sjansene for at jegere støtter lovlig jakt.

I tabellens andre del, som sammenligner de som ikke har noen mening med de som er uenige (støtter jakt) er det ingen signifikante effekter, unntatt av å ha ulv i nærheten. Det betyr at de som ikke har noen mening, skiller seg lite fra de som er for lovlig ulvejakt, når vi tar alle variabler i betraktning samtidig. Imidlertid er det en tendens til at sjansen for å ikke ha noen mening, er mindre for jegere som har ulv i nærheten enn for de som ikke har det.

6 Avslutning

Vi har undersøkt hva folk mener om ulovlig avliving av ulv og presentert resultater fra spørreskjemaundersøkelser i tre ulike utvalg, et representativt utvalg av den norske befolkning, et utvalg som ble trukket fra jegerregisteret og i noe mindre grad et utvalg som vi kalt «lokalsamfunnsutvalget». Noen spørsmål, slike som de fleste kan ha en formening om, ble stilt i alle utvalgene. Andre, mer spesialiserte spørsmål, ble bare i stilt til et eller to av utvalgene. Jegerutvalget fikk for eksempel flere spørsmål om jakt og hvordan de som jegere ville reagere på ulike hendelser og i ulike situasjoner. I jegerutvalget undersøkte vi også meninger om jakt på andre store rovdyr enn ulv, selv om ulven – som den mest kontroversielle arten – var hovedfokus også der. Som en avslutning på rapporten skal vi her trekke fram noen funn som til sammen formidler hva vi anser å være hovedintrykket fra analysene.

Hvordan vi forvalter rovdyr, og særlig ulven, er et sterkt polarisert politisk tema. Dermed er også ulovlig avliving av ulv potensielt sett også noe annet og mer enn bare ren kriminalitet. Som vi har referert, kalte Erica von Essen det for «crime of dissent» (f.eks. von Essen 2016), og med det slo hun fast at å skyte ulv ulovlig ofte må forstås som en politisk motivert handling, i alle fall i Sverige. Hun bygget på et kvalitativt intervjumateriale, mens vår inngang til temaet er en kvantitativ spørreskjemaundersøkelse. Med utvalg av de typene vi bruker her er det meningsløst å stille respondentene spørsmål om de selv har skutt ulv ulovlig. Fenomenet er blant annet altfor sjeldent. For likevel å nærme oss temaet stilte vi i spørsmål om aksept for å skyte ulv ulovlig, et grep som har satt oss i stand til å vurdere den støtten slike kriminelle handlinger har – i normalbefolkningen, blant jegere og blant folk som er bosatt i noen utvalgte områder innenfor «ulvesonen».

Det første vi kunne observere var at rundt halvparten av respondentene i alle utvalgene mente at det er fullstendig uakseptabelt å skyte ulv ulovlig (49 prosent i normalutvalget, 55 prosent i jegerutvalget og 45 prosent i lokalsamfunnsutvalget), og at langt færre mente det var fullstendig akseptabelt (8 prosent i normalutvalget, 7 prosent i jegerutvalget og 12 prosent i lokalsamfunnsutvalget).

Sterk støtte til ulovlig ulvejakt er altså ikke veldig utbredt, men den støtte til illegal avlivning av ulv finnes tross alt i den norske befolkningen. Og hvis de som driver slik virksomhet vil finne støtte, øker sannsynligheten for å lykkes hvis de leter blant lavt utdannede eldre mennesker, som er skeptiske til eliter og innvandrere, og som mener at global oppvarming er en myte. Skal de lykkes, bør de heller lete på landet enn i byen, men det er ikke viktig om det er ulv i nærheten eller om den de søker støtte hos selv er jeger, og det betyr lite om de henvender seg til en mann eller kvinne. Men de bør gå forsiktig fram, for selv ikke blant folk med alle disse kjennetegnene er det mange som ikke kan akseptere å skyte ulv ulovlig. Derfor vil det være en god ide først å finne ut om den potensielle støttespilleren har liten tillit til miljøinstitusjonene og misliker sterkt at vi har ulv i Norge.

Mens analysen som er referert over er basert på lineær regresjon benyttet vi i analysene av jegerutvalget en annen metode (SEM). Heller ikke variabler som inngår er nøyaktig de samme. Likevel, mønstrene som trådte fram i de to analysene hadde klare likhetstrekk. Vi kan beskrive den typiske jeger som har forståelse for ulovlig ulvejakt på følgende måte: En jeger som bor på bygda, og som synes at forvaltning av viltbestander og videreføring av tradisjoner er viktige motiver for å drive jakt. Dette er samtidig en jeger med relativt lite utdanning, og som opplever en viss grad av avmakt (fremmedgjøring) overfor politikk og beslutningsprosesser i samfunnet. Vedkommende har lite tillit til miljøinstitusjoner. Når vi tar dette i betraktning, har det lite å si om jegeren også mener å ha ulv i nærheten.

To utvalg, ulike metoder og ikke helt de samme variablene, men begge analysene støtter en antagelse om at aksept for å skyte ulv ulovlig er et rovdyrpolitisk, eller skal vi si ulvepolitisk, standpunkt. Et klart eksempel på det er hvordan tillit til det vi har kalt miljøinstitusjoner. Variablen er satt sammen av spørsmål om tillit til både forvaltningsorganer, forskere og

miljøorganisasjoner, som på litt ulike måter forfekter den «offisielle» forskningsbaserte kunnskapen om ulven, og som i ulik grad kan identifiseres med et forvaltningsregime der vern er sentralt. Funnet korresponderer godt med kvalitative studier vi har gjort tidligere, hvor vi har sett at motstand mot ulveforvaltningen er tett forbundet med skepsis til forskere, forvaltning og den vitenskapelige kunnskapsproduksjonen (se for eksempel Skogen et al. 2013). Videre så vi at henholdsvis anti-elitisme (fra normalbefolkningsutvalget) og politisk fremmedgjøring (fra jegerutvalget) i begge analysene hadde effekter som ble formidlet gjennom tilliten respondentene har til miljøinstitusjonene.

I våre kvalitative intervjuundersøkelser har vi, blant folk som ikke selv er jegere, mange ganger støtt på den oppfatningen at jegere ofte er negative til ulv og kritiske til forvaltningen av den. Våre funn viser at noe slikt ikke kan leses ut av jegeres meninger om ulovlig jakt. Litt større andel av jegerne i jegerutvalget enn respondentene i normalbefolkningsutvalget mente at å skyte ulv ulovlig var fullstendig uakseptabelt, men nivåene ligger i samme sjikt (rundt 50 prosent). Vi ser også at det som skaper skillelinjer blant jegerne er det samme som i befolkningen ellers. At variabelen «jeger» ikke er signifikant i regresjonsanalysen av det representative befolkningsutvalget (hvor vi også har spurt om folk går på jakt), understreker det samme. Funnene er i grunnen ikke overraskende. Mer en 500 000 nordmenn er registrert i jegerregisteret (hvor utvalget er trukket) og det er nær opplagt at dette er en svært uensartet gruppe, at den på mange måter ligner nordmenn flest.

Vi observerte også at det var et misforhold mellom hva folk selv mener om å skyte ulv ulovlig og hva de oppfatter at andre i eget nærmiljø mener. Dette var særlig tydelig i lokalsamfunnsutvalget, altså i utvalget som består av informanter bosatt i rurale kommuner som ligger innenfor ulvesonen og hvor vi antar at befolkningen stort sett kjenner godt til temaet ulv og ulovlig avlivning. Blant disse informantene mente 22 prosent at det enten var akseptabelt eller fullstendig akseptabelt å skyte ulv ulovlig. Samtidig mente 54 prosent at nesten alle eller ganske mange kunne akseptere å skyte ulv ulovlig. Vi tolket funnet som en majoritetsmisforståelse, et begrep som peker på at noen særlig synlige aktører utgjør en referansegruppe som skaper et fiktivt inntrykk av hvilke holdninger som er mest utbredt.

I utvalget som var trukket fra jegerregisteret, så vi at over halvparten av jegerne mente at de som driver med ulovlig ulvejakt, gjør det som en form for protest. Det var altså langt flere enn de som hadde forståelse for slik aktivitet. Med andre ord delte mange jegere vår antakelse om at dette kan være en viktig del av motivet for ulovlig jakt. Dette er et viktig funn, for jegere er selvsagt ofte tettere på miljøer der dette kan forekomme, enn det mange andre er. Hvis en slik oppfatning har spredt seg i jegermiljøene, er det neppe uten grunn.

Vi har sett at forståelsen for ulovlig jakt blant jegere er omtrent på nivå med det vi finner i befolkningen ellers. Dette er for så vidt en liten andel, men den er ikke ubetydelig, tatt i betraktning at det er snakk om lovbrudd med høye strafferammer. Om vi sammenligner med andre jaktrelaterte overtredelser, ser vi også at det var størst andel som oppfattet det å skyte ulv ulovlig som mindre alvorlig. Dette gjaldt ikke minst sammenlignet med det å skyte rovfugl eller bjørn ulovlig, som nesten ingen kunne godta. Det forteller oss at det er noe spesielt med ulven, som gjør at såpass mange flere mente at å skyte den er lite alvorlig. Det kan skyldes at ulven skaper større problemer for jegerne enn f.eks. bjørnen gjør, men det kan også handle om at den særlig polariserte ulvekonflikten gjør den politiske dimensjonen viktigere (jfr. von Essen 2016), og mer forståelig for andre jegere.

Vi har vært inne på at bakgrunnsfaktorene som påvirker synet på ulovlig jakt er omtrent de samme blant jegere som i befolkningen ellers, og at det ha «tradisjon og forvaltning» som viktigste motiv for å drive jakt bidrar i samme retning. Blant jegerne undersøkte vi i tillegg hvordan de trodde de ville reagere hvis en jaktkamerat skjøt en ulv ulovlig: Ikke gjøre noe, håndtere det jaktkamerater imellom, eller rapportere til rett myndighet. Vi undersøkte hvilke bakgrunnsfaktorer som synes å påvirke utfallet, men først sammenlignet vi reaksjonsmønstre for ulike jaktrelaterte overtredelser. Vi så da at det var svært få som ikke ville foreta seg noe, og det gjaldt for alle

overtredelsene. Her var det heller ingen forskjell å snakke om mellom ulv og bjørn. Ulovlig avlving av disse artene ville bli rapportert til myndighetene klart oftere enn noen annen overtredelse. Her står alvoret i slike handlinger klart for de aller fleste jegere. Omtrent en femtedel ville imidlertid ikke rapportere ulovlig ulvejakt, hvis det gjaldt en jaktkamerat. Denne andelen harmonerer godt med andelen som ikke ser på slik jakt som særlig alvorlig, og andelen som synes at den er mer eller mindre akseptabel.

Vi så også at det var en lavere andel som ville rapportere blant jegere som mener de har ulv i nærheten, og blant jegere som har eller har hatt tillitsverv i en jegerorganisasjon.

Basert på analysene av ulike bakgrunnsvariablers effekt på utfallet, kan vi danne oss et bilde av tre grupper omtrent slik:

Jegerne som vil rapportere en hendelse med ulovlig avlving av ulv til myndighetene, skiller seg gjennomgående fra jegere som ikke vil foreta seg noe i en slik situasjon. Jegerne som vil rapportere, har oftere høy utdanning, de bor oftere i mer urbane områder, jakter vanligvis mindre, er mindre motivert av tradisjon og forvaltning når de jakter, er sjeldnere med i miljøer der jakt er viktig, har liten forståelse for motiver for å skyte ulv ulovlig, er mer tilbøyelige til å synes at myndighetene tar hensyn til jegeres kunnskaper, de er i mindre grad politisk fremmedgjort og har høyere tillit til miljøinstitusjoner.

De som ikke vil foreta seg noe om en jaktkamerat skyter en ulv ulovlig, befinner seg i motsatt ende på alle variablene vi har sett på: De har oftere lav utdanning, bor oftere på bygda, de jakter til dels svært mye, de er oftere motivert av tradisjon og forvaltning, er med i miljøer der jakt er viktig, de har større forståelse for motivene for å skyte ulv ulovlig, de synes ikke myndighetene tar hensyn til jegeres kunnskaper, de er i større grad politisk fremmedgjort, og de har liten tillit til miljøinstitusjoner.

I en mellomposisjon finner vi den gruppa som vil håndtere slike situasjoner selv. Disse mener altså at hendelsen krever tiltak, men ønsker ikke å involvere myndighetene. Det varierer imidlertid om disse er signifikant forskjellig fra noen av de to andre gruppene eller ikke.

Dette bygger ytterligere opp under bildet vi har fra før, der forståelse for ulovlig jakt oftest forekommer i tradisjonelt orienterte miljøer og blant jegere som opplever politisk fremmedgjøring og har lav tillit til miljøinstitusjoner. Dette har rimeligvis konsekvenser for tilbøyeligheten til å rapportere slike hendelser. Den er lavere i slike miljøer, og det å tilhøre et miljø der jakt er viktig forsterket tendensen ytterligere. At det var en mindre andel som ville rapportere ulovlig jakt blant tillitsvalgte peker også i denne retningen (selv om vi ikke har med denne variabelen i de multivariate analysene): Vi kan anta at tillitsvalgte oftere enn mange andre er med i aktive jaktmiljøer. Det kan virke som de oftere enn andre også mener at jaktmiljøene kan håndtere slike saker selv, og at jaktkamerater ikke fortjener så store problemer som de ville få hvis myndighetene ble koblet inn.

Det var ikke noen unison oppslutning om lovlig rovdyrjakt blant jegerne, selv om et stort flertall var enige i at det skal tillates. Interessant nok var det flest som var motstandere eller usikre når det gjaldt jakt på gaupe, som er en art der kvotejakt har vært innarbeidet over mange år. Størst oppslutning var det om jakt på jerv og ulv, men også når det gjaldt ulv var det tydelige grupper som var motstandere eller svarte «vet ikke» på om spørsmålet om jakt bør tillates.

Sjansen for å være enig i at jakt på ulv ikke bør være lovlig, økte blant jegere som bor i mer urbane områder, men avtok ettersom jaktmotivasjonen i økende grad handlet om tradisjon og forvaltning. Økende tillit til miljøinstitusjoner hang sammen med avtagende oppslutning om lovlig ulvejakt. Å ha ulv nær eget bosted økte sjansene for at jegere støttet lovlig jakt, selv når det ble kontrollert for de andre variablene. Det å ha ulv i nærheten hadde altså en tydeligere selvstendig effekt på synet på lovlig jakt, enn det vi fant for ulovlig jakt. Vi ser ellers at flere av variablene

som hang sammen med synet på ulovlig jakt, også påvirket synet på lovlig jakt (men vi må hele tida huske på at oppslutningen om lovlig jakt selvfølgelig er langt større).

7 Referanser

- Andrén, H., G. Samelius, P. Segerström, K. Sköld, G.R. Rauset and J. Persson (2011) *Mortality and poaching of lynx in Sweden. A report to WWF Sweden.*
- von Essen, E. (2016) *In the gap between legality and legitimacy. Illegal hunting in Sweden as a crime of dissent.* PhD thesis. Uppsala, Swedish University of Agricultural Sciences.
- von Essen, E. & Allen, M.P. (2015). Reconsidering Illegal Hunting as a Crime of Dissent: Implication for Justice and Deliberative Uptake, *Criminal Law & Philosophy*, 11 (2): 213-228.
- von Essen, E., H.P. Hansen, H. Nordström Källström, M.N. Peterson, and T.R. Peterson (2015) The radicalisation of rural resistance: How hunting counterpublics in the Nordic countries contribute to illegal hunting. *Journal of Rural Studies* 39:199-209.
- Forchtner, B., & Kølvråa, C. (2015). "The nature of nationalism: Populist radical right parties on countryside and climate." *Nature and Culture*, 10(2), 199-224.
<http://dx.doi.org/10.3167/nc.2015.100204>
- Hellevik, O. (2016) Extreme nonresponse and response bias. *Quality and Quantity*, 50:5, pp 1969-1991. <https://doi.org/10.1007/s11135-015-0246-5>
- Krange, O., Skogen, K. (2011) When the lads go hunting: The 'Hammertown mechanism' and the conflict over wolves in Norway. *Ethnography*, 12:4. 466-489.
- Krange, O., Tangeland, T. & Skogen, K. (2011) Bestandsmål for store rovdyr. *Hva mener folk om bestandsmål og om hvem som skal bestemme i rovviltforvaltningen?* Oslo: Norsk institutt for naturforskning. NINA Rapport 657.
- Krange, O., Skogen, K. & Helland, H. (2017) *Nordmenns holdninger til store rovdyr. Endringer fra 2010 til 2017.* Oslo: NINA Rapport 1386.
- Krange, O., Skogen, K. (2018) *Nordmenns holdninger ulv – 2018.* Oslo: NINA rapport 1570.
- Liberg, O., G. Chapron, P. Wabakken, H.C. Pedersen, N.T. Hobbs, and H. Sand (2011) Shoot, shovel and shut up: cryptic poaching slows restoration of a large carnivore in Europe. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences* 279.
- Lockwood, M. (2018). Right-wing populism and the climate change agenda: exploring the linkages. *Environmental Politics*, 1-21.
- Naturvårdsverket (2018, 4. mai) *Illegal jakt allt större problem för rovdjursförvaltningen.* Hentet 04.04.2019 fra <https://www.naturvardsverket.se/Nyheter-och-pressmeddelanden/Nyhetsbrev/Vilt-nytt/artiklar2018/Nr-1-2018/illegal-jakt/>
- Persson, J., Ericsson, G., & Segerström, P. (2009). Human caused mortality in the endangered Scandinavian wolverine population. *Biological Conservation*, 142(2), 325-331.
- Redpath, S.M., J.D.C. Linnell, M. Festa-Bianchet, L. Boitani, N. Bunnefeld, A. Dickman, R.J. Gutiérrez, R.J. Irvine, M. Johansson, A. Majić, B.J. McMahon, S. Pooley, C. Sandström, A. Sjölander-Lindqvist, K. Skogen, J.E. Swenson, A. Trouwborst, J. Young, and E.J. Milner-Gulland (2017) Don't forget to look down – collaborative approaches to predator conservation. *Biological Reviews* 92(4):2157-2163.
- Rommetveit, R. (1953) *Social Norms and Roles: Explorations in the Psychology of Enduring Social Pressures: with Empirical Contributions from Inquiries into Religious Attitudes and Sex Roles of Adolescents from Some Districts in Western Norway.* Oslo: Akademisk Forlag.
- Skogen, K., Johansson, M., Figari, H., Flykt, A. & Krange, O. (2018) *Erfaringer med ulv.* NINA Rapport 1567. Norsk institutt for naturforskning.
- Skogen, K. & Krange, O. (2003) A wolf at the gate. *Sociologia Ruralis*, 43:3.

- Skogen, K. & Krange, O. (2015) *Ulven i Østmarka – en dalende stjerne? Endringer i oppfatninger av ulven fra 2013 til 2015*. Oslo: Norsk institutt for naturforskning. NINA Rapport 1209.
- Skogen, K., Krange, O. & Figari, H. (2013) *Ulvekonflikter. En sosiologisk studie*. Oslo: Akademika Forlag.
- Skogen, K., Krange, O. & Figari, H. (2017) *Wolf conflicts. A sociological study*. New York: Berghahn Books
- Skogen, K. & Thrane, C. (2008) Wolves in context. Using survey data to situate attitudes within a wider cultural framework. *Society and Natural Resources*, 21(1), 17 – 33.
- Treves, A., Chapron, G., López-Bao, J. V., Shoemaker, C., Goeckner, A. R., & Bruskotter, J. T. (2017). Predators and the public trust. *Biological Reviews*. 92(1), 248-270.

Norsk institutt for naturforskning, NINA, er en uavhengig stiftelse som forsker på natur og samspillet natur–samfunn.

NINA ble etablert i 1988. Hovedkontoret er i Trondheim, med avdelingskontorer i Tromsø, Lillehammer, Bergen og Oslo. I tillegg driver NINA Sæterfjellet avlsstasjon for fjellrev på Oppdal, og forskningsstasjonen for vill laksefisk på lms i Rogaland.

NINAs virksomhet omfatter både forskning og utredning, miljøovervåking, rådgivning og evaluering. NINA har stor bredde i kompetanse og erfaring med både naturvitere og samfunnsvitere i staben. Vi har kunnskap om artene, naturtypene, samfunnets bruk av naturen og sammenhenger med de store drivkreftene i naturen.

ISSN:1504-3312
ISBN: 978-82-426-3409-2

Norsk institutt for naturforskning

NINA Hovedkontor

Postadresse: Postboks 5685 Torgarden, 7485 Trondheim

Besøks-/leveringsadresse: Høgskoleringen 9, 7034 Trondheim

Telefon: 73 80 14 00, Telefaks: 73 80 14 01

E-post: firmapost@nina.no

Organisasjonsnummer 9500 37 687

<http://www.nina.no>

Samarbeid og kunnskap for framtidens miljøløsninger